

TURVAPAIKASTA KODIKSI

Ilman huoltajaa Suomeen tulleiden pakolaisnuorten
kokemuksia arjesta ja sopeutumisesta Suomeen

Maria Heikkinen
Susanna Kuorikoski

Opinnäytetyö
Helmikuu 2010

Toimintaterapia
Hyvinvointiala

JYVÄSKYLÄN AMMATTIKORKEAKOULU
JAMK UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Tekijä(t) HEIKKINEN, Maria KUORIKOSKI, Susanna	Julkaisun laji Opinnäytetyö	Päivämäärä 08.02.2010
	Sivumäärä 52+2	Julkaisun kieli Suomi
	Luottamuksellisuus () saakka	Verkojulkaisulupa myönnetty (X)
Työn nimi TURVAPAIKASTA KODIKSI Ilman huoltajaa Suomeen tulleiden pakolaisnuorten kokemuksia arjesta ja sopeutumisesta Suomeen		
Koulutusohjelma Toimintaterapian koulutusohjelma		
Työn ohjaaja(t) LAUTAMO, Tiina		
Toimeksiantaja(t) Suomen Punaisen Ristin Turun vastaanottokeskuksen Pansion ryhmäkoti		
<p>Tiivistelmä</p> <p>Opinnäytetyön tavoitteena oli selvittää, miten alaikäiset, ilman huoltajaa Suomeen tulleet pakolaisnuoret ovat sopeutuneet Suomeen ja mitkä tekijät ovat helpottaneet pakolaisnuorten sopeutumista. Tutkimuksessa selvitettiin myös, millaisena pakolaisnuoret kokevat elämänsä Suomessa ja millaista tukea he vielä haluaisivat saada.</p> <p>Opinnäytetyö on tehty yhteistyössä SPR:n Turun vastaanottokeskuksen Pansion ryhmäkodin kanssa. Pansion ryhmäkotiin sijoitetaan alaikäisiä, ilman huoltajaa Suomeen tulleita nuoria.</p> <p>Opinnäytetyö on kvalitatiivinen tutkimus ja tutkittava aineisto kerättiin teemahaastattelun avulla. Teemahaastatteluun osallistui viisi 15 - 17-vuotiasta pakolaisnuorta Pansion ryhmäkodista. Nuoret ovat olleet Suomessa vuodesta puoleentoista vuotta. Haastattelut toteutuivat lokakuussa 2009.</p> <p>Tutkimuksen tulokset osoittavat, että pakolaisnuorten sopeutumisprosessi on kesken, mutta nuoret uskovat sopeutuvansa ajan kuluessa. Sopeutumista helpottaneiksi tekijöiksi nuoret nimesivät koulun, suomen kielen oppimisen ja yhteiskunnan antaman tuen. Ryhmäkotia pakolaisnuoret pitivät hyvänä paikkana asua ja Suomea he kuvailevat rauhalliseksi ja turvalliseksi maaksi. Nuoret ovat pääasiassa tyytyväisiä saamaansa tukeen, mutta lisää tukea he kaipaavat perheidensä saamiseksi Suomeen.</p>		
Avainsanat (asiasanat) pakolainen, sopeutuminen, kotoutuminen, identiteetti		
Muut tiedot		

Author(s) HEIKKINEN, Maria KUORIKOSKI, Susanna	Type of publication Bachelor's Thesis	Date 08.02.2010
	Pages 52+2	Language Finnish
	Confidential () Until	Permission for web publication (X)
Title FROM THE ASYLUM TO HOME Unaccompanied young refugees in Finland, Experiences of their everyday life and adaption to Finland		
Degree Programme Occupational Therapy		
Tutor(s) LAUTAMO, Tiina		
Assigned by The Finnish Red Cross Reception Center of Turku, Pansio Group Home		
<p>Abstract</p> <p>The aim of this study was to research how underage, unaccompanied young refugees have adapted to Finland and what factors have facilitated their adaptation. The study also examined how the adolescents experienced their life in Finland and what kind of support they would need in order to adapt better.</p> <p>This study was executed in co-ordination with the Pansio Group Home which is a part of The Finnish Red Cross Reception Center of Turku. Unaccompanied young refugees are placed in the Pansio Group home to live in.</p> <p>This study was a qualitative research. The data of the study was collected by using the theme interview method. Five 15 – 17-year-old adolescents from the Pansio Group Home were interviewed in October 2009. The interviewees had been in Finland from one year to a year and a half.</p> <p>The findings of the study showed that the adaptation process of the young refugees was unfinished but that they believed that they would adapt over time. According to the results, the factors that had facilitated the adaptation were school, learning Finnish and social support. The adolescents thought that the group home was a good place to live and they described Finland as a peaceful and safe country. The adolescents thought that the support they had received had been moderately sufficient. However, they were hoping to receive some more support for arranging their families to come to Finland.</p>		
Keywords refugee, adaption, social integration, identity		
Miscellaneous		

SISÄLTÖ

1 JOHDANTO	3
2 NUORI PAKOLAINEN SUOMESSA	5
2.1 Turvapaikanhakija	5
2.2 Pakolainen.....	7
2.3 Ilman huoltajaa Suomeen tulevat alaikäiset.....	8
3 KULTTUURI IDENTITEETIN MUODOSTAJANA	10
3.1 Kulttuuri ja identiteetti	10
3.2 Identiteetin kehitys ja uuden identiteetin muovautuminen	12
3.3 Kieli osana identiteettiä	13
4 PANSION RYHMÄKOTI	14
5 KOTOUTUMINEN	15
6 SOPEUTUMINEN VIERAASEEN KULTTUURIIN	16
6.1 Akkulturaatio.....	16
6.2 Sopeutumismallit.....	17
7 TOIMINTATERAPEUTTI MAAHANMUUTTAJATYÖSSÄ.....	18
8 COPING-VIITEKEHYS	20
8.1 Selviytymisprosessin vaiheet	20
8.2 Selviytymisprosessissa käytettävät voimavarat.....	22
8.3 Pakolaisnuoren selviytymisprosessi	24
9 TUTKIMUKSEN LÄHTÖKOHDAT.....	26
9.1 Laadullinen tutkimusmenetelmä	26
9.2 Teemahaastattelu.....	27
9.3 Tulosten analysointi.....	30
10 TUTKIMUKSEN TULOKSET	31
10.1 Asuminen	32
10.2 Koulu	34
10.3 Vapaa-aika.....	35
10.4 Läheiset ihmiset.....	35
10.5 Suomi ja suomalaisuus.....	37
10.6 Tulevaisuus.....	39
10.7 Johtopäätökset.....	40

11 TUTKIMUKSEN LUOTETTAVUUS JA EETTISYYS.....	41
11.1 Tutkimuksen luotettavuus	41
11.2 Tutkimuksen eettisyys	43
12 POHDINTA	44
LÄHTEET	50
LIITTEET	53
Liite 1	53
Liite 2	54

1 JOHDANTO

Turvapaikanhakijoiden määrä on kasvanut lyhyen ajan sisällä voimakkaasti. Vuonna 2008 Suomesta haki turvapaikkaa yli 4000 henkilöä, joista noin 700 oli alaikäisiä ilman huoltajaa maahan tulleita lapsia ja nuoria. Turvapaikka myönnettiin alle sadalle henkilölle ja oleskelulupa noin 700:lle. (Maahanmuuttovirasto 2009.) Opinnäytetyössä tutkimme alaikäisiä ilman huoltajaa Suomeen tulleita pakolaisnuoria ja heidän sopeutumistaan Suomeen. Nuoret ovat tulleet maahan turvapaikanhakijoina. Yhteistyökumppanimme on Suomen Punaisen Ristin Turun vastaanottokeskuksen Pansion ryhmäkoti.

Halusimme tehdä opinnäytetyön, joka jollain tavalla käsittelisi Suomessa asuvia ulkomaalaisia. Toimintaterapiakoulutuksen kautta olemme saaneet vain vähän tietoa pakolaisista ja muista maahanmuuttajista, vaikka hekin ovat yksi mahdollinen asiakasryhmä työssämme. Opinnäytetyön avulla pyrimme syventämään tietouttamme maahanmuuttoon ja pakolaisuuteen liittyvissä asioissa. Pakolaisuus on myös ajan-kohtainen aihe, josta puhutaan ja kirjoitetaan mediassa paljon.

Pakolaisuuteen ja maahanmuuttoon liittyvien tutkimusten määrä lisääntyy jatkuvasti. Suomessa toimintaterapian näkökulmasta on tehty joitakin aihetta käsitteleviä tutkimuksia, esimerkiksi Ahola ja Orjatsalo (2009) ovat selvittäneet, millainen on maahanmuuttaja toimintaterapeutin asiakkaana. Ilman huoltajaa Suomeen tulleista lapsista ja nuorista ei ole paljon tutkittua tietoa. Ainoastaan Helander ja Mikkonen (2002) ovat tutkineet aihetta laajasti ottaen tarkasteluun myös lasten ja nuorten elämän omassa kotimaassaan sekä pakoon liittyvät syyt. Selvitys on vuodelta 2002 ja se on jatkoa EU-rahoitteiselle MinorMig - "Unaccompanied Minor Migrants as Vulnerable Groups" – projektille.

Opinnäytetyössä tutkimme alaikäisten, ilman huoltajaa Suomeen tulleiden pakolaisnuorten sopeutumista ja selvitämme heidän ajatuksiaan Suomessa asumisesta. Tutkimuksessa emme ole käsitelleet nuorten kotimaasta paon syitä emmekä heidän henkilökohtaista historiaansa, sillä ne eivät ole mielestämme tämän tutkimuksen

kannalta merkittäviä asioita. Nuorten menneisyydessä voi olla vaikeita kokemuksia, joiden käsitteleminen vaatisi enemmän resursseja ja ammattitaitoa. Tutkimus keskittyy tarkastelemaan nuorten tämän hetkistä elämää ja arkea sekä nostamaan esiin tärkeimpiä teemoja nuorten elämästä. Toimintaterapeuttiopiskelijoina meillä on luontevaa lähestyä sopeutumista arjen sujumisen kautta.

Opinnäytetyö on kvalitatiivinen eli laadullinen tutkimus, jonka tarkoituksena on kuvailla sitä, millaisena pakolaisnuoret kokevat elämänsä Suomessa ja mitä he ajattelevat saamastaan tuesta. Tutkimme myös, mitkä tekijät ovat helpottaneet nuorten sopeutumista suomalaiseen yhteiskuntaan. Tutkimuksen aineiston keruumenetelmänä käytimme teemahaastattelua. Tutkimukseen osallistui viisi 15–17-vuotiaista pakolaisnuorta, jotka asuvat Pansion ryhmäkodissa. Tutkimuksen viitekehyksenä käytimme toimintaterapiassa vielä vähän käytettyä coping-viitekehystä.

Tutkimuksen avulla pyrimme herättämään keskustelua siitä, miten toimintaterapeutti voisi olla tukemassa pakolaisten arkea ja sopeutumista. Toivomme myös, että tutkimuksen tulokset voisivat olla hyödyksi pakolaisnuorten kanssa työskenteleville taholle ja antaa tietoa siitä, millaista tukea pakolaisnuoret tarvitsevat Suomessa. Tähtövoitteena on auttaa ymmärtämään pakolaisnuorten haastavaa elämäntilannetta.

2 NUORI PAKOLAINEN SUOMESSA

Tämä opinnäytetyö käsittelee alaikäisiä pakolaisnuoria, jotka ovat tulleet Suomeen turvapaikanhakijoina. Tutkimuksessa kerrotaan pakolaisuuden lisäksi myös turvapaikanhakijoista ja turvapaikanhakuprosessista, jotta lukijalle käy selväksi tutkimukseen osallistuneiden lähtökohdat. Tätä taustaa vasten myös tutkimuksen tulokset tulevat helpommin ymmärrettäviksi.

On hyvä tietää erot eri termien välillä. Käsitteellä maahanmuuttaja tarkoitetaan kaikkia Suomessa pysyvästi asuvia ulkomaalaisia. Maahanmuuttaja on voinut tulla Suomeen, esimerkiksi töihin, avioliiton vuoksi, turvapaikanhakijana, kiintiöpakolaisena tai paluumuuttajana. Siirtolaisiksi kutsutaan vapaaehtoisesti maasta toiseen muuttavia ihmisiä. (Räty 2002, 11.)

2.1 Turvapaikanhakija

”Jokaisella vainon kohteeksi joutuneella on oikeus hakea ja nauttia turvapaikkaa muissa maissa” todetaan YK:n ihmisoikeusjulistuksen 14. artiklassa. Turvapaikanhakija on henkilö, joka hakee kansainvälistä suojelua ja oleskeluoikeutta vieraasta valtiosta. Turvapaikkahakemus tehdään mahdollisimman pian maahantulon jälkeen. Turvapaikan tarjoaminen on jätetty valtioiden kansallisen lainsäädännön hoidettavaksi, eikä valtioiden velvollisuutta tarjota turvaa ole kirjattu mihinkään kansainväliseen sopimukseen. Vain pienelle osalle turvapaikanhakijoista myönnetään Geneven sopimuksen mukainen pakolaisstatus, joka perustuu henkilökohtaiseen vainoon. Geneven sopimus kuitenkin kieltää palauttamasta henkilöä alueelle, jossa hänen henkensä ja vapautensa on uhattuna. (Kuka on turvapaikanhakija? 2007.) Räty (2002, 11) selvittää, että turvapaikanhakijasta tulee pakolainen, kun hänen turvapaikkahakemuksensa on käsitelty ja hän on saanut oleskeluluvan.

2.1.1 Turvapaikanhakija Suomessa

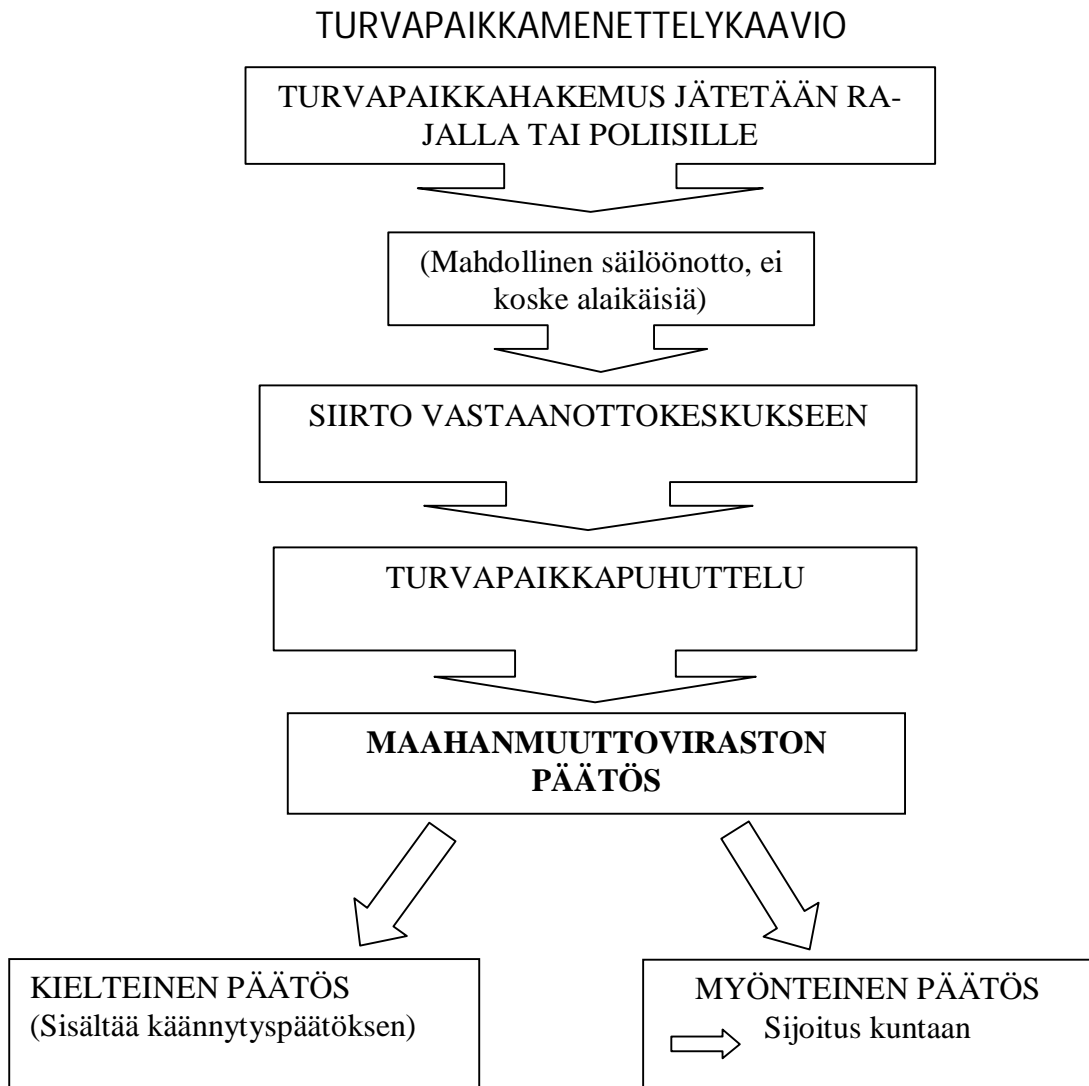
Suomen maahanmuuttajista pakolaisia on noin viidesosa. Pakolainen voi tulla Suomeen turvapaikanhakijana, kiintiöpakolaisena tai perheen yhdistämishojelman kautta. (Räty 2002, 16, 18.) Maahanmuuttoviraston (2009) tilastoista käy ilmi, että vuonna 2008 Suomesta haki turvapaikkaa yhteensä yli 4000 henkilöä, kun edellisellä vuonna hakemusten määrä oli vain noin 1500. Eniten turvapaikanhakijoita tuli Irakista, Somaliasta, Afganistanista ja Venäjältä. Turvapaikka myönnettiin alle sadalle henkilölle ja oleskelulupa noin 700:lle. (Maahanmuuttovirasto 2009.)

Suomessa turvapaikan myöntämisen kriteereinä pidetään YK:n pakolaisuuden määritelmää. Oleskeluluvan myöntämisen peruste on suojelutarve. Oleskelulupa ei takaa kansainvälistä suojelua, kuten turvapaikka, vaikka viranomaisten mukaan turvapaikan ja oleskeluluvan saaneiden oikeuksissa ei ole juurikaan eroa. (Helander & Mikkonen 2002, 31.) Oleskeluluvan voi saada myös humanitaarisin perustein, esimerkiksi silloin, kun turvapaikanhakijan kotiinpaluu on aseellisen selkkauksen tai ympäristökatastrofin vuoksi mahdotonta (Vihelä 2007, 155).

Suomeen saavuttuaan turvapaikanhakijan täytyy antaa poliisille tai rajaviranomaiselle turvapaikanhakuilmoitus. Turvapaikkahakemuksen jättämisen jälkeen hakijat majoitetaan vastaanottokeskukseen. (Pakolaisneuvonta ry 2008b.) Vastaanottokeskuksia on eri puolilla Suomea yhteensä kolmesta. Keskukset ovat joko kunnan, Suomen Punaisen Ristin tai valtion ylläpitämiä. Hakija ei voi itse valita, mihin vastaanottokeskukseen hänet sijoitetaan. Ilman huoltajaa saapuneet alaikäiset turvapaikanhakijat majoitetaan ryhmäkoteihin, joita on vastaanottokeskusten yhteydessä. (Mt.)

Turvapaikanhakijat saavat sosiaali- ja terveyspalvelut turvapaikkahakemuksen käsittelyn ajan siinä vastaanottokeskuksessa, jossa he ovat kirjoilla. Turvapaikanhakijat ovat oikeutettuja toimeentulotukeen, joka kattaa elinkustannukset, kuten ruoka- ja vaatekulut. Asumisen vastaanottokeskus tarjoaa turvapaikanhakijalle maksutta. Keskusten työntekijöiltä asukkaat voivat saada apua käytännön asioissa. Vastaanottokeskukset tarjoavat turvapaikanhakijoille suomen tai ruotsin kielen kursseja. He voivat myös opiskella ja harrastaa vastaanottokeskuksen ulkopuolella.

Turvapaikanhakijat voivat tarvittaessa saada lainopillista apua ja tulkkauspalveluita hakemuksen käsittelyn yhteydessä. (Mt.)

KUVIO 1: Turvapaikkamenettelykaavio (Pakolaisneuvonta ry 2008a).

2.2 Pakolainen

Pakolainen on henkilö, joka nauttii kansainvälistä suojelua kotimaansa ulkopuolella (UNHCR n.d.). Pakolaisuus on määritelty YK:n Geneven pakolaissopimuksessa vuonna 1951 seuraavasti:

Pakolainen on henkilö - jolla on perusteltua aihetta pelätä joutuvansa vainotuksi rodun, uskonnon, kansallisuuden, tiettyyn yhteiskuntaluokkaan kuulumisen tai poliittisen mielipiteen johdosta, eikä voi saada suojelua omassa maassaan tai hän oleskelee kotimaansa ulkopuolella sekä mainitun pelkonsa tähden on haluton tai kykenemätön turvautumaan kotimaansa suojeluun ja tarvitsee siksi sopimuksen mukaista kansainvälistä suojelua (Geneven pakolaissopimus 2007).

Pakolaisuuden syynä ovat usein sodat ja kansalaisoikeuksien loukkaukset, mutta myös luonnonkatastrofit ja nälänhätä aiheuttavat pakolaisuutta (Räty 2002, 17). Maat eivät saa pakottaa pakolaisia takaisin alueelle, jossa heitä uhkaa vaara, vaan heillä on oikeus turvapaikkaan. Fyysisen turvallisuuden lisäksi pakolaisten on saatava sama perusapu ja samat oikeudet kuin keiden tahansa ulkomaalaisten, joilla on oleskelulupa. (UNHCR n.d.)

Suomen valtio varautuu jokavuotisessa talousarviossaan vastaanottamaan tietyn määrän pakolaisia. Näitä pakolaisia kutsutaan kiintiöpakolaisiksi. YK:n pakolaisjärjestö UNHCR myöntää kiintiöpakolaisille pakolaisstatuksen jo ennen Suomeen tuloa. Hätätapauksia lukuun ottamatta kiintiöpakolaiset valitaan suomalaisten viranomaisten tekemien haastattelujen perusteella. Yleensä kiintiöpakolaiset tulevat pakolaisleireiltä. (Vihelä 2007, 154–155.)

2.3 Ilman huoltajaa Suomeen tulevat alaikäiset

Suomeen ilman huoltajaa tulleiden lasten vuosittaiset määrät ovat muihin EU-maihin verrattuna todella pieniä, mutta lasten suhteellinen osuus kaikista turvapaikanhakijoista on ollut monena vuonna melko korkea, noin 10 % (Mikkonen & työryhmä 2002, 14). Vuonna 2008 Suomesta haki turvaa yli 700 yksin tullutta alaikäistä (Maa- ja muuttovirasto 2009).

Helander ja Mikkonen (2002, 28) raportoivat Wendy Ayotten (2000) tutkineen Eurooppaan ilman huoltajaa tulleiden pakolaislasten syitä kotimaasta lähtemiseen.

Ayotten tutkimuksen mukaan kotimaasta lähdön yleisimpiä syitä ovat aseelliset konfliktit, kansanmurhat ja muut kaoottiset tilanteet, ero vanhemmista, vaino, pakolaisleirien turvattomuus, lasten kidutus ja köyhyys. Monet pakolaislapset ovat joutuneet eroon vanhemmistaan jo kotimaassa tai pakomatkan aikana tai heidät on lähetetty turvaan sodan jaloista. Lapsen on usein lähettänyt matkalle sukulainen, perheystävä tai muu tuttu huoltajan puuttuessa. (Mts. 25, 28.)

Pakolaislapsia suojelemaan on säädetty useita eri lakeja. YK:n vuoden 1951 pakolais-sopimus koskee myös lapsia, ja vuonna 1989 säädetyn kansainvälisen YK:n Lapsen oikeuksien sopimuksen 22. artiklassa puhutaan erikseen pakolais- ja turvapaikanhaki-jalapsista. Artiklan mukaan pakolaislapselle ja turvapaikkaa hakevalle lapselle on taattava erityissuojelu. Valtioiden on toimittava yhdessä kansallisten ja kansainvälis-ten järjestöjen kanssa siten, että lapsen oikeudet ja etu toteutuvat. 39. artikla velvoittaa sopimusvaltioita toimimaan auttaakseen aseellisen konfliktin tai muun sellai-sen uhriksi joutuneita lapsia toipumisessa ja sopeutumisessa yhteiskuntaan. Toipu-misen on toteuduttava lapsen terveyttä, ihmisarvoa ja itsekunnioitusta edistävässä ympäristössä. Lasta on myös kuultava kaikissa lasta koskevissa asioissa. (Mts. 26, 37.)

Ilman huoltajaa saapuneita alaikäisiä ei Suomessa yleensä käännytetä maasta eikä palauteta kotimaahansa, vaan useimmiten heille myönnetään oleskelulupa (Helander & Mikkonen 2002, 36). Nuori voidaan kuitenkin palauttaa siihen EU-maahan turva-paikkakäsittelyyn, josta hän on ensimmäiseksi turvapaikkaa hakenut (Pakolaisneu-vonta ry 2009). Yleensä jokaiselle Suomeen ilman huoltajaa saapuneelle pakolaislap-selle määrätään edustaja mahdollisimman pian maahan saapumisen jälkeen. Edusta-jan tehtävä on käyttää huoltajalle kuuluvaa puhevaltaa lasta koskevissa asioissa. Hän valvoo, että lapsen etu toteutuu. Edustajan on myös kuultava lasta kaikissa häntä koskevissa asioissa ja lapsen mielipiteet ja toiveet on edustajan otettava huomioon päätöksiä tehdessään. Edustajan tehtäviin ei kuulu huolehtia lapsen elatuksesta tai päivittäisestä hoidosta. Edustajan tehtävät lakkaavat, kun edustettava tulee täysi-ikäiseksi tai kun hän muuttaa pysyvästi Suomesta pois tai jos hänelle määrätään huoltaja tai muu laillinen edustaja. (Laki maahanmuuttajien kotouttamisesta ja tur-vapaikanhakijoiden vastaanotosta 439/1999.)

3 KULTTUURI IDENTITEETIN MUODOSTAJANA

Kulttuuri ja identiteetti ovat tiiviisti yhteydessä toisiinsa. Identiteetti kehittyy koko elämän ajan vuorovaikutuksessa muiden ihmisten kanssa. (Liebkind 1994, 22, 30.) Uudessa maassa ihminen muokkaa omaa identiteettiään valitsemalla itselleen sopivia toimintatapoja ja arvoja uudesta kulttuurista (Frisk & Tulkki 2005, 10). Tässä luvussa käsitellään uuden kulttuurin vaikutusta muuttajan identiteettiin.

3.1 Kulttuuri ja identiteetti

Kulttuuri on monitahoinen käsite. Kulttuurilla tarkoitetaan kaikkia niitä asioita, joita ihmiset ja kansat ovat oppineet historiansa aikana tekemään, arvostamaan, joihin he ovat oppineet uskomaan ja joista he ovat oppineet nauttimaan. Kulttuuri on yksinkertaisesti sanottuna tiettyyn yhteiskuntaan tai yhteisöön kuuluvien ihmisten elämäntapa ja sillä on suuri merkitys ihmisen elämään. Kulttuuriin liittyvät asiat ovat opittuja, ne eivät siirry geeneissämme, vaan välittyvät maasta, johon olemme sattuneet syntymään. Kulttuurilla on suuri vaikutus yksilön kehitykseen ja sen uskotaan vaikuttavan myös persoonallisuuteen. Eri kulttuurit muokkaavat tai vahvistavat erilaisia persoonallisuudenpiirteitä. (Alitolppa-Niitamo 1993, 18–19, 22.)

Identiteettiin sisältyvät kaikki ne yksittäiset ryhmät ja määritteet, joilla yksilöä voidaan kuvata. Näitä ovat muun muassa sukupuoli, etninen tausta, ikä, uskonto, kieli ja ammatti. Identiteetti voi olla saavutettu tai omaksuttu. Ihminen ei voi itse valita identiteettinsä sisältöä, hän syntyy joko mieheksi tai naiseksi, mustaksi tai valkoiseksi. Saavutettu identiteetti on yksilön oman ponnistelun tulos. Omaksuttu identiteetti antaa mahdollisuuden muokata omaa elämää, kuitenkin koulutuksen tai taloudellisen tilanteen mahdollistamissa rajoissa. (Talib, Löfström & Meri 2004, 37–38.)

3.1.1 Toiminnallinen identiteetti

Toimintaterapeutti tarkastelee yksilöä toiminnan kautta. Ihmisellä on luontainen tarve toimia ja toiminnalla on vaikutusta ihmisen hyvinvointiin. (Kielhofner 2002, 13–14). Toiminta on myös kulttuurisidonnaista, koska eri kulttuureissa toimitaan eri tavoilla. Pakolaisen kokema elämän muutos horjuttaa hänen toiminnallista identiteettiään.

Christiansenin (1999) mukaan osallistuminen toimintaan auttaa identiteetin muodostamisessa. Toiminnallinen identiteetti muodostuu siitä, millaisena ihminen näkee itsensä toimijana ja millaiseksi toimijaksi hän haluaa tulla. Elämänsä aikana ihminen osallistuu monenlaiseen toimintaan, esimerkiksi suorittaa arjen askareita ja toimii erilaisissa työtehtävissä. Yksilön tahto, tottumus ja kokemus liitetään toiminnalliseen identiteettiin. (Kielhofner 2002, 119–120.)

Toiminnallinen identiteetti kytkeytyy ihmisen toiminnalliseen historiaan ja rakentuu seuraavista tekijöistä:

- yksilön käsitys omasta kyvykkyydestään ja tehokkuudestaan toimijana
- yksilöä kiinnostavat ja hänelle mielihyvää tuottavat toiminnot
- roolit ja ihmissuhteet
- tärkeät toiminnot, joihin yksilö on sitoutunut
- elämän tutut rutiinit
- ympäristön tuki, vaatimukset ja odotukset

Toiminnallinen identiteetti alkaa rakentua lapsuudessa ja kehittyy kohti arvoihin perustuvaa tietämystä siitä, mitä ihminen toivoo tulevaisuudeltaan. Toiminnallinen identiteetti heijastaa elämäkokemuksia, jotka muodostavat käsityksen itsestä ja tulevaisuuden toiveista. (Mts. 119–120.)

Uudessa ympäristössä pakolaisen kyvykkyys ja tehokkuus saatetaan kyseenalaistaa, ja hän voi joutua luopumaan kiinnostavista ja mielihyvää tuottaneista toiminnoista sekä tutuista rutiineista. Vieraan ympäristön toimintatavat ovat pakolaiselle outoja,

eikä hän osaa toimia ympäristön vaatimalla tavalla. Pakolainen ei välttämättä tunne itseään enää yhtä päteväksi ja kyvykkääksi toimijaksi kuin omassa maassaan.

3.1.2 Etninen identiteetti ja kulttuuri-identiteetti

Etnisellä identiteetillä tarkoitetaan etnistä tietoisuutta, samaistumista tiettyyn etniseen ryhmään. Etninen identiteetti on osa yksilön identiteettiä ja se voi muuttua ajan kuluessa. Kuitenkin yksilön kiinnittyminen tiettyyn kansaan tai etniseen ryhmään on suhteellisen pysyvä ilmiö, koska kansallinen kulttuuri välittyy ihmiselle ja perhepiirissä. Se muovaa tiedostamattomasti ihmisen koko persoonallisuutta. (Mikkola 2001, 78; Liebkind 1994, 22, 24). Kulttuuri-identiteetti on etnisen identiteetin läheinen käsite, jolla tarkoitetaan kulttuuriryhmään kohdistuvaa yhteenkuuluvuuden tunnetta ja yhteisiin arvoihin, yhteiseen historiaan, kieleen ja perinteeseen perustuvaa käyttäytymistä (Liebkind 1994, 22).

Vieraassa ympäristössä etninen identiteetti tulee muita identiteettejä hallitsevammaksi. Näin käy esimerkiksi pakolaiselle, joka huomaa vieraassa maassa poikkeavansa ominaisuuksiltaan valtaväestöstä ja tulee entistä tietoisemmaksi omasta etnisestä identiteetistään. (Vartiainen- Ora 1996, 87.) Vahva kulttuuri-identiteetti on tärkeä tekijä onnistuneessa sopeutumisessa ja selviytymisessä. Tutkimusten mukaan monet pakolaisnuoret menettävät vahvan kulttuurisen identiteettinsä, mikä voi johtaa vaikeisiin identiteetti- ja kehityshäiriöihin. Erityisesti ilman huoltajaa tulleet lapset ja nuoret ovat usein kokeneet sellaisia asioita, jotka ovat vahingoksi identiteetin kehitykselle. Saapuessaan uuteen maahan ja vieraaseen kulttuuriin nuoret menettävät helposti oman kulttuurinsa, unohtavat äidinkieltänsä ja sen mukana tärkeän osan identiteettiään. (Helander & Mikkonen 2002, 114–115.)

3.2 Identiteetin kehitys ja uuden identiteetin muovautuminen

Erikson (1982) korostaa, että koko elämä on identiteetin rakentamista ja lapsuudella on suuri merkitys identiteetin muodostumisessa (Aaltonen, Ojanen, Vihunen & Vilén 2003, 80). Jo hyvin varhain lapsi alkaa arvottaa itseään sen mukaan, miten ympäristö

häneen suhtautuu. Lapselle alkaa vähitellen muodostua kokemus omasta identiteetistään: "olen tällainen". (Alitolppa-Niitamo 1993, 42.)

Nuoruuden identiteetistä puhuttaessa käsitellään useimmiten seksuaalisuutta, ideoita ja erilaisia rooleja, joita nuori harjoittelee ja pyrkii omaksumaan. Nuoruuden identiteettikriisillä tarkoitetaan vaihetta, jossa nuori hakee omia tarpeitaan ja voimavarojaan suhteessa ympäröivään kulttuuriin ja sen asettamiin tavoitteisiin. Vallitseva kulttuuri muokkaa nuoruuden rooleja, ihanteita ja tavoitteita. Eri kulttuureissa haaveillaan erilaisista asioista. (Aaltonen ym. 2003, 74–75, 80.)

Maasta toiseen muuttaminen heikentää ihmisen tietoutta siitä, kuka ja millainen hän on. Tämä voi johtaa identiteettikriisiin. Muuton jälkeen identiteetti täytyy muokata uuteen paikkaan, kieleen ja kulttuuriin sopivaksi. Uudessa maassa ihmiset määrittelevät maahanmuuttajan aivan eri tavalla kuin mihin hän on tottunut ja pitävät häntä erilaisena kuin hän itsensä kokee. Uuteen maahan muuttaminen on yksi vakavimmista uhista etenkin nuoren identiteetille, koska epävarmuus ja identiteetin pirstaloituminen heikentävät pysyvyyttä ja varmuutta. (Talib ym. 2004, 35–36; Alitolppa-Niitamo 1993, 42–43.)

3.3 Kieli osana identiteettiä

Asettuessaan uuteen maahan muuttaja joutuu opettelemaan uuden kielen, joka on usein edellytys kaiken muun uuden oppimiselle ja uuteen maahan sopeutumiselle. Kielen osaamattomuus lisää pakolaisten vierauden ja irrallisuuden tunteita ja huono kielitaito saattaa muuttaa koko elämäntapaa. Monet entiset harrastukset saattavat vaikeutua tai eivät ole enää mahdollisia uudella kielellä, esimerkiksi lukeminen ja elokuvissa käynti. Uuden kielen ymmärtäminen ja puhuminen voivat saada muuttajan tuntemaan itsensä avuttomaksi. Hän ei voi täysin luottaa ymmärtävänsä sitä, mitä hänelle sanotaan, eikä hän voi tehdä itseään ymmärretyksi, vaikka haluaisi. Mitä paremmin pakolainen osaa valtakieltä, sitä vakavammin hänet otetaan. (Alitolppa-Niitamo 1993, 38, 40–41; Talib 2002, 21.)

Osa pakolaisista haluaa säilyttää oman äidinkiелensä, sillä se koetaan tärkeänä osana omaa kulttuuriperintöä ja omaa identiteettiä. Pakolaislasten voi olla vaikea kehittää ja ylläpitää omaa äidinkieltään, vaikka he ovat oppineet sitä kotonaan ensimmäisten elinvuosien aikana. Näin käy, mikäli äidinkieltä ei tueta myöhemmin uudessa maassa. (Alitolppa-Niitamo 1993, 40–41.)

4 PANSION RYHMÄKOTI

Suomessa ilman huoltajaa saapuneet alaikäiset sijoitetaan erillisiin, turvallisiin ryhmäkoteihin ja kaikki lapset ja nuoret käyvät koulua. Toinen vaihtoehto on sijoittaa lapsi sukulaisperheeseen. (Helander & Mikkonen 2002, 36, 39.) Tutkimukseen osallistuneet nuoret asuvat 24-paikkaisessa Suomen Punaisen Ristin Turun vastaanottokeskuksen Pansion ryhmäkodissa, joka tarjoaa kodin 15–17-vuotiaille ilman vanhempia turvapaikkaa hakeville nuorille. Ryhmäkodin tavoitteena on tukea nuorta kokonaisvaltaisesti vaikeassa elämäntilanteessa. (Suomen Punainen Risti n.d.)

Ryhmäkodissa nuorella on omaohjaaja ja lisäksi yksin tullee alaikäiselle kärkeäoikeus määrää edustajan, jonka tehtävä on valvoa, että nuoren etu tulee huomioiduksi ja hän saa asianmukaisen kohtelun. Nuoret asuvat ryhmäkodissa muutamasta kuukaudesta jopa muutama vuoteen. Ryhmäkodin nuoret käyvät koulua ja opiskelevat suomen kieltä. Nuorilla on mahdollisuus erilaisiin harrastuksiin; pallopelit ja uinti ovat suosittuja harrastuksia. (Mt.)

Ryhmäkodissa nuoret huolehtivat muun muassa siivouksesta, ruuanlaitosta, pyykinpesusta ja asioinnista kaupassa ja pankissa. Näin he oppivat ottamaan vastuuta itseltään ja lähipiiristään uudessa elinympäristössä. Jokaiselle yhtäläiset säännöt ja rajat luovat turvallisuutta. Arjen tukeminen on keskeinen asia ryhmäkodin toiminnassa. Oleskeluluvan saanut nuori muuttaa itsenäisesti kuntaan tai perhekotiin. Ilman oleskelulupapäätöstä oleva 18-vuotias nuori muuttaa vastaanottokeskukseen tai yksityismajoitukseen. (Mt.)

5 KOTOUTUMINEN

Kotoutumisella tarkoitetaan tilannetta, jossa vähemmistökulttuurin piirissä kasva-
neet ihmiset eivät eristäydy, syrjäydy eivätkä sulaudu enemmistökulttuuriin, vaan
integroituvat eli ovat kiinteässä vuorovaikutuksessa enemmistökulttuurin kanssa
säilyttäen kuitenkin oman kulttuuri-identiteettinsä. 1.5.1999 tuli voimaan laki kotou-
tumisesta ja kotouttamisesta. Kotoutumisen määriteltiin tarkoittavan ”maahanmuut-
tajan yksilöllistä kehitystä, tavoitteena osallistua työelämään ja yhteiskunnan toimin-
taan samalla omaa kieltään ja kulttuuria säilyttäen”. Kotouttamiseksi kutsuttiin ”vi-
ranomaisten järjestämiä kotoutumista edistäviä toimenpiteitä ja voimavarjoa”. (Ko-
to-maana Suomi 2002, 11.)

Kotoutuminen on prosessi, jonka kuluessa muuttaja löytää oman paikkansa uudessa
maassaan. Kun maahan muuttanut henkilö pystyy elämään itsenäisesti ja toimimaan
aktiivisesti yhteiskunnassa ilman, että se estää häntä ylläpitämästä omaa kulttuuri-
identiteettiään, on kotoutuminen onnistunut. (Mts. 11)

Kotouttamistyö Suomessa

Kotouttaminen on monen eri hallinnonalan yhteistyötä. Kunnat vastaavat käytännön
kotouttamistyöstä ja sitoutuvat järjestämään vastaanottamilleen pakolaisille kotou-
tamispalveluja, kuten ensiasunnon, kotoutumista tukevaa toimintaa ja tarvittavat
tulkkipalvelut. Pakolaiset saavat myös toimeentulotuen (kotouttamistuen) ja heille
suunnitellaan kotouttamisohjelma. Kotouttamisohjelmassa määritellään, miten pako-
laiset saavat tarvittavat perustiedot suomalaisesta yhteiskunnasta sekä sellaisen kie-
litaidon, että he voivat mahdollisesti työllistyä tai jatkaa opintojaan. Kunnat siis hu-
olehtivat, että pakolaisille on sopivaa kotoutumiskoulutusta. Kotouttamisohjelmassa
huomioidaan myös työvoiman ulkopuolella olevat vanhukset, lapset sekä luku- ja
kirjoittamistaidottomat henkilöt. Kotoutumisessa tuetaan muun muassa tulkki-, kun-
toutus-, sosiaali- ja terveyspalvelujen avulla. (Koto-maana Suomi 2002, 140–141.)

Kotouttamisohjelman idea on se, että sen tulee edistää tasa-arvoa usealla eri tasolla.
Sukupuolten välistä tasa-arvoa sekä kantaväestön ja maahanmuuttajaväestön välisiä
suhteita tulisi edistää. Kunnassa tulee myös suunnitella, miten tuetaan pakolaisten

äidinkielen ja oman kulttuurin vaalimista, mutta myös paluumuuttomahdollisuuksia. Yhteinen harrastaminen, esimerkiksi urheiluseuroissa, lisää pakolaisten yhteyksiä valtaväestöön. Vapaa-ajan toiminta on erityisen tärkeää, joten kotouttamistyössä järjestöjen ja vapaaehtoistyön rooli on merkittävä. (Mts. 141, 143.)

6 SOPEUTUMINEN VIERAASEEN KULTTUURIIN

Tähän tutkimukseen osallistuneet nuoret ovat olleet maassa vasta reilun vuoden, joten heidän sopeutumisprosessinsa on kesken. Kulttuurista toiseen sopeutuminen on usein elinikäinen prosessi, joka jättää pysyvät jäljet. Joku kokee tämän rikastuttavana kokemuksena, joka johtaa persoonallisuuden vahvistumiseen, joustavuuteen ja kypsymiseen ihmisenä, kun taas, jollekin toiselle uuden kulttuurin vastaanottaminen voi olla vaikeaa ja saa elämän tuntumaan raskaalta. Lapsena kulttuurin sisäistäminen on helpompaa kuin aikuisena. Mitä nuorempana altistuu kulttuurin vaikutuksille, sitä täydellisempi sosialisatio on. (Alitolppa-Niitamo 1993, 22.)

6.1 Akkulturaatio

Kulttuuriin sopeutumisella eli akkulturaatiolla tarkoitetaan ilmiötä, jossa ryhmät, joilla on erilainen kulttuuritausta, tulevat suoraan, jatkuvaan kontaktiin toistensa kanssa. Sen seurauksena joko molemmissa tai vain toisen ryhmän kulttuurissa tapahtuu muutoksia. Pakolaisen sopeutuminen uuteen kulttuuriin alkaa heti, kun uuteen maahan saavutaan, ja se jatkuu niin kauan kuin pakolainen on kontaktissa isäntämaansa kanssa. (Alitolppa-Niitamo 1993, 29.)

Muuttajan persoonallisuus vaikuttaa siihen, miten uuteen reagoidaan, mutta myös muuttamiseen johtaneet syyt vaikuttavat siihen, miten valmiita ollaan vastaanottamaan uuden kulttuurin ominaisuuksia. Lähtötilanne on aivan eri, kun kodin on joutunut jättämään, vaikka ei olisi halunnut. Kaikissa tilanteissa merkittävää on se, millaisen vastaanoton pakolainen saa ja miten hyväksytyksi ja tervetulleeksi hän tuntee itsensä uudessa maassa. (Mts. 18–19.)

Uuteen maahan tuleva pakolainen käy läpi vaikeita asioita, jonka seurauksena tulee psyykkinen kriisi. Pakolainen muun muassa suree menetyksiä, kuten läheisen yhteyden menettämisen perheenjäseniin, ystäviin ja sukulaisiin, tutun ympäristön, ilmaston ja kulttuurin menettämisen. Samalla pitäisi jaksaa sopeutua uuteen maahan ja elinympäristöön ja luoda itselleen uusi sosiaalinen verkosto. Pakolaiset ovat myös monesti tulleet monien maiden kautta tai ovat mahdollisesti viettäneet vuosia pakolaisleireillä. Pakolaiseksi tullaan myös suoraan sotatilanteesta tai muista poikkeustilanteista. Tällöin väliaikaisuus laitostaa, vastuunotto arjesta heikkenee, riippuvuus ammattiauttajista lisääntyy ja voidaan havaita muun muassa asenne-eroja. (Alitolppa-Niitamo 1993, 25; livari 2006, 97.)

Nuorella pakolaisella voi olla siteitä lähtömaahansa vanhempiensa kautta sekä siteet oleskelumaahansa koulun ja tovereiden kautta. Tämä voi johtaa psykologisiin konflikteihin, kun erilaiset arvostukset törmäävät toisiinsa nuoren mielessä. Korostunut tietoisuus vähemmistöasemasta voi aiheuttaa voimakkaitakin vierauden, turvattomuuden ja menetetyn kansalaisuuden tunteita, jotka voivat heikentää pakolaisen psyykettä. (Alitolppa-Niitamo 1993, 33, 52.)

6.2 Sopeutumismallit

Ajatellaan, että on olemassa neljä eri sopeutumismallia tai -asennetta, assimilaatio, separaatio, integraatio ja syrjäytyminen. Ne muodostuvat sen mukaan, miten tärkeäksi esimerkiksi pakolainen kokee synnyinmaansa kulttuuripiirteiden ja kulttuurisen identiteettinsä säilyttämisen ja miten tärkeänä hän pitää kontaktia uuteen kotimaahansa ja sen edustajiin. Sopeutumismallin muodostumiseen vaikuttaa myös se, saneleeko yhteiskunnan enemmistö sopeutumisen tahdin. Suomessa pakolaisen annetaan sopeutua omalla yksilöllisellä tavallaan. (Alitolppa-Niitamo 1993, 32.)

Assimilaatiosta eli sulautumisesta uuteen kulttuuriin puhutaan silloin, kun pakolainen ei halua tai kun hänelle ei anneta mahdollisuutta säilyttää kulttuuriaan ja kulttuuri-identiteettiään tai jos hänellä ei ole mahdollisuutta kanssakäymiseen valtakulttuurin

kanssa. Tällöin pakolainen hyväksyy isäntämaansa kulttuurin. Kun pakolainen arvostaa omaa syntyperäistä kulttuuriaan niin, että haluaa säilyttää sen ja kehittää sitä ja samalla haluaa vältellä yhteyttä valtakulttuuriin, puhutaan separaatiosta eli eristäytymisestä. (Mts. 32–33.)

Kun pakolainen on halukas säilyttämään omaa alkuperäistä kulttuuriaan ja olemaan tiiviissä kanssakäymisessä uuden kulttuurin kanssa, sopeutumismallina on sopeutuminen eli integraatio. Sopeutumisen seurauksena on onnistunut kaksikulttuurisuus. Sopeutuminen on mahdollista vain silloin, kun uusi kulttuuri on avoin ja joustava eri kulttuuriryhmien toiveille ja tarpeille. (Mts. 33.)

Pakolaisen syrjäytymistä eli marginalisaatiota tapahtuu, kun pakolainen ei halua säilyttää omaa alkuperäiskulttuuriaan tai kun ei ole mahdollisuuksia pitää yhteyttä uuden kulttuurin edustajiin. Pakolainen, joka on syrjäytynyt sekä entisestä etnisestä ryhmästään että vastaanottajamaan etnisestä valtakulttuurista, ei voi saada tukea kummastakaan ryhmästä. Syrjäytymistä tapahtuu varsinkin maissa ja kulttuureissa, joissa vastaanottajamaa ei ymmärrä erilaisuutta ja joissa kohtaa syrjintää. (Mts. 33, 52.)

7 TOIMINTATERAPEUTTI MAAHANMUUTTAJATYÖSSÄ

Toimintaterapia on toimintakykyyn kohdistuvaa kuntoutusta, jossa huomioidaan kuntoutujan toimintakyvyn vahvuudet ja rajoitukset, elämänhistoriaan liittyvät tavat, tottumukset, mielenkiinnon kohteet ja yksilölliset toiveet. Lisäksi huomioidaan elinympäristön vaatimukset ja sen antamat mahdollisuudet sekä kuntoutujan sosiaalinen ympäristö. (Baumann 2007.) Toimintaterapiassa pyritään tukemaan ihmisen arjesta selviytymistä kokonaisvaltaisesti. Tavoitteena on mahdollistaa asiakkaan itsenäisyys toiminnassa ja elämänhallinnassa, sekä löytää yhdessä ratkaisuja arjen haasteisiin. (Suomen Toimintaterapeuttiliitto ry n.d.)

Toimintaterapeutit työskentelevät sosiaali- ja terveysvirastojen toimipisteissä, kuntoutuskeskuksissa, sairaaloissa, kouluissa, päiväkodeissa sekä itsenäisinä

ammattinharjoittajina. Toimintaterapian suurimmat asiakasryhmät ovat aivoverenkiertohäiriöasiakkaat ja yläraajojen toimintahäiriöistä kärsivät asiakkaat. (Baumann, 2007.) Suomessa toimintaterapeuteista vain pieni osa työskentelee maahanmuuttajien parissa. Kuitenkin toimintaterapeutti voisi ammattitaitonsa puolesta kuulua, esimerkiksi kotouttamistyöryhmään.

Toimintaterapiasta hyötyvät ihmiset, joilla on elämäntilanteesta johtuvia vaikeuksia selviytyä arjesta (Suomen Toimintaterapeuttiliitto ry n.d.). Pakolaisten arjesta selviytymistä vaikeuttavat monet asiat. Pakolainen on joutunut vieraaseen ympäristöön, jossa elämäntyyli ja toimintatavat poikkeavat totutusta. Pakolainen voi joutua luopumaan tutuista rutiineistaan ja miellyttäviksi kokemistaan asioista. Hän on saattanut tulla maahan yksin, jolloin läheisiin turvautuminen ei ole mahdollista, ja hänen sosiaalinen verkostonsa on kaventunut. Uudessa maassa pakolainen joutuu kamppailemaan myös oman identiteettinsä kanssa, mikä voi johtaa psykososiaalisiin ongelmiin. Toimintaterapian avulla olisi mahdollista tukea ja vahvistaa pakolaisen toiminnallista identiteettiä.

Maahanmuuttajan toimintaterapia voisi pitää sisällään kotoutumista tukevaa toimintaa ja olla siten osa lakisääteistä maahanmuuttajien kotouttamistyötä. Näkemyksemme mukaan toimintaterapeutti voisi auttaa pakolaista kotoutumaan uuteen maahan tukemalla häntä arjen toiminnoissa ja kiinnittämällä huomiota pakolaisen vahvuuksiin ja voimavaroihin. Yhdessä toimintaterapeutin kanssa pakolainen voisi opetella uudenlaisia tapoja toimia. Toimintaterapeutin tuen avulla olisi mahdollista etsiä sosiaalisia kontakteja, terapeutti voisi esimerkiksi ohjata pakolaista osallistumaan erilaisiin ryhmiin.

Toimintaterapian tavoitteet pyritään miettimään aina yhdessä asiakkaan kanssa. Osana kotouttamistyötä toimintaterapian tärkeimpänä tavoitteena olisi auttaa pakolaista kotoutumaan mahdollisimman hyvin. Muita toimintaterapian tavoitteita voisi olla pakolaisen oman minän eheyttäminen, identiteetin vahvistaminen, onnistumisen kokemusten saaminen ja pakolaisen itsenäisen elämän tukeminen.

8 COPING-VIITEKEHYS

Tämän tutkimuksen viitekehystenä käytettiin coping-viitekehystä, joka on esitelty teoksessa *Frames of References for Pediatric Occupational Therapy* (toim. Kramer & Hinojosa 1999). Coping-viitekehys perustuu kognitiivis-behavioraaliseen teoreettiseen malliin. Viitekehyksessä keskitytään yksilön selviytymiskeinoin, niiden kehittymiseen ja käyttöön, jotka mahdollistavat selviytymisen tämän hetkisistä ja tulevista haasteista ja mahdollisuuksista. Tehokkaat selviytymiskeinot vaikuttavat positiivisesti yksilön itsetuntoon, pätevyyden tunteeseen ja akateemisiin saavutuksiin. Viitekehystä voidaan soveltaa lapsiin ja nuoriin. (Williamson & Szczepanski 1999, 431–432.)

Stressaavat vaatimukset saavat aikaan selviytymisprosessin, jossa yksilö sopeutuu vastaamaan omiin tarpeisiinsa ja ympäristön vaatimuksiin. Stressi on tunne, joka koetaan, kun jokin uhkaa tai haittaa yksilön hyvinvointia. Stressiä aiheuttavat sisäiset tapahtumat, esimerkiksi henkilökohtaiset tavoitteet ja huolenaiheet tai ulkoiset tapahtumat, kuten ympäristön vaatimukset. Coping-viitekehyksessä kerrotaan, millaisin keinoin yksilö voi selviytyä stressistä erilaisissa arjen toiminnoissa. Selviytymisen tavoitteena on ylläpitää tai parantaa yksilön kokemusta omasta hyvinvoinnista. Tehokkaiden selviytymiskeinojen avulla yksilö kykenee suoriutumaan arjen haasteista. (Mts. 432.)

Erilaisten kriisien ja stressiä aiheuttavien tilanteiden seurauksena pakolaisnuoret joutuvat turvautumaan uusiin selviytymiskeinoin ja etsimään voimavaroja selviytyäkseen muuttuneesta arjesta. Nuoren täytyy ensin oppia pärjäämään uudessa ympäristössä, jotta pystyisi vähitellen sopeutumaan yhteiskuntaan. Jo pelkästään arkisista asioista selviytyminen edistää sopeutumista. Coping-viitekehys valittiin tämän tutkimuksen teoreettiseksi malliksi, koska se käsittelee yksilön selviytymisprosessia.

8.1 Selviytymisprosessin vaiheet

Viitekehysten mukaan selviytymisprosessi tapahtuu vuorovaikutuksessa sosiaalisen ja fyysisen ympäristön kanssa ja selviytymistrategiat ovat opittuja. Ympäristöllä on

jatkuva vaikutus selviytymisprosessiin. Yksilön aikaisemmin oppimat selviytymiskeinot mukautetaan vastaamaan muuttuvia vaatimuksia ja ympäristön odotuksia. Viitekehys olettaa, että yksilö voi oppia selviytymään tehokkaammin.

Selviytymisprosessiin kuuluu neljä eri vaihetta:

- 1) Tapahtuman merkityksen määrittely
- 2) Toimintasuunnitelman tekeminen
- 3) Selviytymisyrittelyn toteuttaminen
- 4) Vaikuttavuuden arviointi

(Williamson & Szczepanski 1999, 432.)

Ensimmäisenä määritellään tapahtuman merkitys. Nuoren selviytymisprosessi alkaa, kun jokin sisäinen tai ulkoinen tapahtuma koetaan stressaavana vaatimuksena tai odotuksena. Kun vaatimukset ja odotukset vastaavat nuoren selviytymisvoimavaroja, syntyy oikeanlainen, siedettävä stressitaso. Kun vaatimustaso on liian korkea tai liian matala, tehokas selviytyminen vaikeutuu. Yleensä stressiä alkaa ilmetä silloin, kun nuori kokee, ettei pysty vastaamaan vaatimuksiin. (Mts. 435.)

Nuoren käytössä olevista voimavaroista riippuu, millaisen toimintasuunnitelman hän tekee selviytyäkseen stressaavasta tapahtumasta. Nuoren kehittyessä myös kyky tehdä päätöksiä kehittyy ja tulee sivistyneemmäksi. Nuori kykenee miettimään vaihtoehtoisia tapoja selviytyä tilanteesta ja arvioimaan eri toimintatapojen seurauksia, mikä auttaa häntä päätöksen teossa. Selviytymisprosessissa käytettävät voimavarat jaetaan sisäisiin ja ulkoisiin voimavaroihin. (Mts. 436.) Voimavaroista kerrotaan tarkemmin myöhemmin tekstissä.

Selviytymisprosessin kolmannessa vaiheessa nuori toteuttaa selviytymisyrittelyn pyrkimyksenä vastata odotuksiin tai vaatimuksiin. Selviytymisyrittelyssä nuori voi käyttää yhtä tai useampaa kognitiivista tai behavioraalista selviytymisstrategiaa. Nuori voi pyrkiä vaikuttamaan suoraan stressin aiheuttajaan, yrittää hallita stressiin liittyviä tunteita tai koittaa vähentää sen aiheuttamaa fyysistä jännitettä.

Selviytymisyrityksestä nuori saa palautetta fyysiseltä ja sosiaaliselta ympäristöltä. (Mts. 436.)

Viimeisessä vaiheessa nuori arvioi selviytymisyrityksensä lopputulosta ja siitä saamaansa palautetta. Selviytymisyritys tuottaa positiivisia ja negatiivisia tunteita ympäristöstä ja itsestä. Jos selviytymisyritys on tehokas, stressi on vähentynyt tai hävinnyt kokonaan. Nuori tuntee hyvinvointinsa kohentuneen ja selviytymisprosessi on päättynyt. Jos selviytymisyritys ei ole tehokas, stressitila jatkuu ja nuori voi kokeilla samanlaisia tai uusia strategioita selviytyäkseen. Tunteet selviytymisen tehokkuudesta sisäistetään ja ne vaikuttavat nuoren omaan pätevyyden tunteeseen sekä myöhempiin selviytymisyrityksiin. Tällä on vaikutusta nuoren identiteettiin ja kykyyn muodostaa läheisiä suhteita. (Mts. 437–438.)

8.2 Selviytymisprosessissa käytettävät voimavarat

Nuorella on selviytymisprosessissa käytettävissään sekä sisäisiä että ulkoisia voimavaroja. Sisäisiin voimavaroihin kuuluvat selviytymistyyli, uskomukset ja arvot, fyysinen tila ja tunnetila sekä kehitykselliset taidot. Ulkoisiin voimavaroihin kuuluvat toisten ihmisten antama tuki, ympäristön tuki ja materiaallinen tuki. Riittävät voimavarat auttavat nuorta selviytymään haasteista, kun taas liian vähäiset voimavarat eivät edistä selviytymistä, vaan yksilö altistuu stressille. (Williamson & Szczepanski 1999, 438.)

8.2.1 Sisäiset voimavarat

Selviytymistyyllillä tarkoitetaan yksilön tapaa toimia ja käyttäytyä tilanteissa, jotka tulkitaan uhkaaviksi, vahingollisiksi tai haasteeksi henkilökohtaiselle hyvinvoinnille. Coping-viitekehyksessä selviytymistyylin katsotaan olevan joukko opittuja käyttäytymistapoja, eikä niinkään persoonaan kuuluvia yksilöllisiä luonteenpiirteitä. (Mts. 438.)

Uskomukset ovat totena pidettyjä asioita itsestämme ja ympäröivästä maailmasta. Nämä uskomukset heijastuvat usein yksilön itsetuntoon ja uskomuksia voi päätellä yksilön käyttäytymisestä. Arvot kuvaavat yksilön haluja ja mieltymyksiä. Nämä halut ja mieltymykset liittyvät yksilön henkilökohtaisiin tavoitteisiin ja auttavat häntä motivoitumaan velvoitteisiin. Arvot muokkaavat yksilön näkemystä siitä, mikä on elämässä tärkeää. Yksilön kokemuksilla ja kulttuuritaustalla on suuri vaikutus uskomuksiin ja arvoihin. Selviytymisprosessissa uskomukset ja arvot vaikuttavat siihen, miten yksilö havainnoi ja tulkitsee tilanteita, esimerkiksi onko jokin tilanne uhkaava vai ei. Toiseksi ne auttavat päättämään, miten yksilö tilanteessa toimii. (Mts. 439.)

Fyysisellä tilalla tarkoitetaan yksilön yleistä terveydentilaa ja fyysistä kuntoa, kuten kestävyyttä ja hyvinvointia. Tunnetilalla viitataan yksilön mielialoihin ja tunteisiin. Yksilön fyysisellä kunnolla ja tunnetilalla on vaikutusta selviytymisprosessiin: ne voivat parantaa selviytymistehokkuutta tai altistaa stressille. (Mts. 440.)

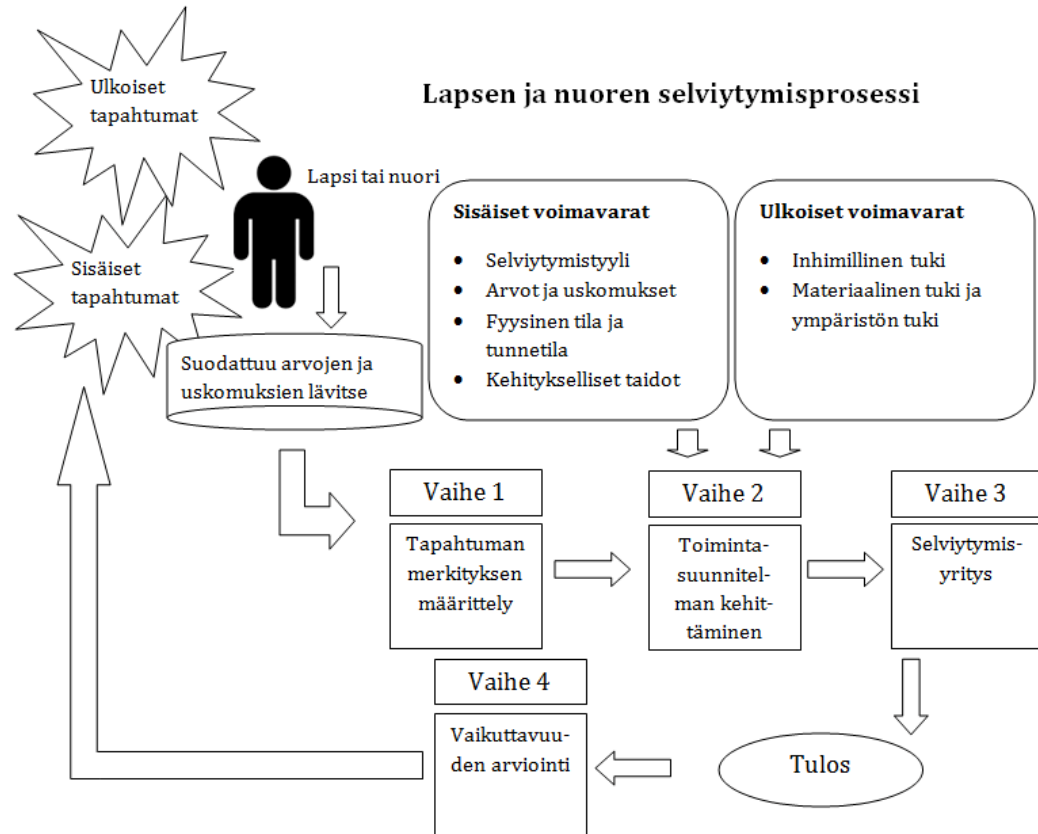
Nuoren kehityksellinen taso ja opitut taidot vaikuttavat siihen, miten nuori selviytymisyhteyksissään toimii ja käyttäytyy. Nuoren kehittyessä selviytymisstrategiat tulevat monimutkaisemmiksi ja riippuvat aiemmin saavutetuista kehityksellisistä taidoista. (Mts. 438–440.)

8.2.2 Ulkoiset voimavarat

Inhimillinen tuki on yksilön saamaa tukea niiltä ihmisiltä, jotka kuuluvat yksilön elinympäristöön. Inhimillisellä tuella on vaikutusta yksilön selviytymisyhteyksiin ja sitä saadaan yleensä perheenjäseniltä, sukulaisilta ja ystäviltä. Monet asiat vaikuttavat inhimillisen tuen sopivuuteen, kuten sosiaalisen vuorovaikutuksen laatu, pysyvyys ja rajojen asettaminen. (Mts. 440–441.)

Materiaalinen tuki tarkoittaa hyödykkeitä ja palveluita, jotka ovat ostettavissa. Materiaalista tukea ovat esimerkiksi kunnollinen ravinto, vaatetus, asuinpaikka ja lääkäripalvelut. Ympäristön tuki käsittää fyysisen ympäristön olosuhteet, kuten ilmanlaadun, melutason ja mahdollisuuden turvalliseen ympäristön tutkimiseen.

Esimerkiksi kaoottinen, ennalta arvaamaton tai liikaa ärsykeitä tarjoava ympäristö voi heikentää yksilön kehitystä ja selviytymiskykyä. (Mts. 440–441.)

KUVIO 2: Lapsen ja nuoren selviytymisprosessi (Williamson & Szczepanski 1999, 434).

8.3 Pakolaisnuoren selviytymisprosessi

Tähän tutkimukseen osallistuneet pakolaisnuoret ovat joutuneet suureen elämänmuutokseen, joka on valtava stressitekijä. Muutto maasta toiseen on merkittävä tapahtuma, joka aiheuttaa nuorelle psyykkistä kuormitusta. Uuden elämäntilanteen mukanaan tuomat muutokset voidaan nähdä joko uhkana tai haasteena, jotka käynnistävät nuoren sisäiset puolustusmekanismit tilanteen hallitsemiseksi. (Talib 2002, 20.)

Nuoren muuttuneessa elämäntilanteessa ympäristö luo stressiä aiheuttavia odotuksia ja vaatimuksia, esimerkiksi uuden kielen oppimisen suhteen. Nuoren omia sisäisiä vaatimuksia voivat olla, esimerkiksi toiveet oman kulttuuriperinnön ja äidinkielen säilyttämisestä. Liian korkeat vaatimukset yhteiskuntaan sopeutumisesta sekä uuden maan elämäntapojen omaksumisesta ja yhdistämisestä entisiin elämäntapoihin vaikeuttavat pakolaisnuoren selviytymisprosessia. Kun nuori saa tarvitsemaansa tukea ja riittävästi aikaa, stressitaso laskee ja nuori jaksaa ponnistella selviytyäkseen eteen tulleista haasteista.

Selviytymisprosessissa pakolaisnuorella on käytössään erilaisia ulkoisia ja sisäisiä voimavaroja. Pakolaisnuorten tapauksessa ulkoisiksi voimavaroiksi voidaan lukea kaikki yhteiskunnan tarjoama apu, kuten asuinpaikka, rahallinen tuki, sosiaali- ja terveyspalvelut sekä pakolaisten kanssa työtä tekevien ihmisten antama inhimillinen tuki. Myös vertaisiltaan nuoret saavat inhimillistä tukea. Pakolaisnuorilla sisäisistä voimavaroista korostuvat arvot ja uskomukset, koska ne vaikuttavat siihen, millaisena nuori kokee uuden elämäntilanteen ja miten hän siihen suhtautuu.

Vastataksaan vaatimuksiin ja odotuksiin pakolaisnuori voi pyrkiä sopeutumaan uuteen maahan, esimerkiksi opettelemalla kieltä tai osallistumalla yhteiskunnan toimintaan. Selviytymisyrityksessä nuori voi itse omalla asenteellaan vaikuttaa stressin aiheuttamiin tuntemuksiin, esimerkiksi hyväksymällä uudenlaisen elämäntavan sekä uuden maan säännöt ja normit. Onnistuneeseen selviytymisyritykseen nuori tarvitsee riittävät voimavarat, eivätkä vaatimukset tai odotukset saa olla liian korkealla. Pakolaisnuorten selviytymisprosessi vaatii aikaa. Nuori saa ympäristöltään palautetta, esimerkiksi silloin, kun onnistuu ilmaisemaan itseään valtaväestön kielellä. Tällä on vaikutusta nuoren pätevyyden tunteeseen. Mitä enemmän nuori saa onnistumisen kokemuksia haastavassa elämänvaiheessa, sitä paremmin hän voi selviytyä tulevista selviytymisyrityksistä.

9 TUTKIMUKSEN LÄHTÖKOHDAT

Tämä opinnäytetyö on laadullinen tutkimus, jonka tarkoituksena on selvittää, miten pakolaisnuoret ovat sopeutuneet Suomeen ja mitkä tekijät ovat helpottaneet nuorten sopeutumista. Tutkimuksessa selvitämme myös nuorten ajatuksia heidän saastaan tuesta. Meidän näkemyksemme mukaan sopeutuminen näkyy arjessa ja osallistumisessa, joten tutkimme nuorten arkielämää ja pyrimme tuomaan julki pakolaisnuorten omia ajatuksia elämästään Suomessa.

Aikaisemmat Suomessa julkaistut pakolaisiin liittyvät tutkimukset on kohdennettu usein johonkin tiettyyn etniseen ryhmään tai tutkittava asia on ollut jokin muu kuin sopeutuminen. Peurala ja Ukkonen (1998) ovat tutkineet pakolaisnuorten sopeutumista Suomeen. Pakolaisten kotoutumista Suomeen on tutkittu myös 1990-luvulla Valtosen (1999) toimesta. Uusi tutkimus on siis tärkeä ja haluamme tutkia nimenomaan yksin saapuneiden pakolaisnuorten sopeutumista Suomeen, sillä heidän tilanteensa on erityinen verrattuna muihin pakolaisiin. Toimintaterapian näkökulmasta pakolaisuuteen liittyviä tutkimuksia on tehty vähän, mikä on yksi syy halukkuuteemme tutkia pakolaisten sopeutumista. Toimintaterapialla olisi mielestämme paljon annettavaa pakolaisten sopeutumisen helpottamiseksi. Ulkomailla on tutkittu enemmän toimintaterapian roolia maahanmuuttajatyössä. Esimerkiksi Iso-Britanniassa on julkaistu artikkeli, jossa on käsitelty sitä, miten toimintaterapialla voidaan vastata pakolaisten ja turvapaikanhakijoiden tarpeisiin (Smith 2005).

9.1 Laadullinen tutkimusmenetelmä

Laadullisen eli kvalitatiivisen tutkimuksen lähtökohtana on kuvata todellista elämää. Tutkimus on luonteeltaan kokonaisvaltaista tiedon hankintaa ja aineisto kootaan luonnollisissa tilanteissa. Laadullisessa tutkimuksessa pyritään kokonaisvaltaiseen ja yksityiskohtaiseen aineiston tarkasteluun ja tosiasioiden löytämiseen tai paljastamiseen. Laadullisen tutkimuksen tehtävänä onkin paljastaa odottamattomia seikkoja

sen sijaan, että osoitettaisiin todeksi jo olemassa olevia väittämiä. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 161, 164.)

Laadullisen tutkimuksen kohdejoukko valitaan tarkoituksenmukaisesti, ei satunnaisotannalla. Aineiston hankinnassa käytetään laadullisia metodeja, joissa tutkittavien näkökulmat ja mielipiteet pääsevät esille. Tällaisia metodeja ovat, esimerkiksi teemahaastattelu, osallistuva havainnointi ja ryhmähaastattelut. Tuomen ja Sarajärven (2002, 73) mukaan näitä metodeja voi käyttää joko vaihtoehtoisina, rinnakkain tai eri tavoin yhdisteltynä tutkittavan ongelman ja myös tutkimusresurssien mukaan. Tutkija luottaa enemmän omiin havaintoihinsa ja keskusteluihin tutkittavien kanssa kuin mittausvälineillä ja testeillä hankittavaan tietoon. Tutkimus toteutetaan joustavasti ja tutkimussuunnitelma muotoutuu tutkimuksen edetessä. (Hirsjärvi ym. 2009, 164.)

Tutkimuksen lähtökohdaksi valittiin laadullinen tutkimus, koska tarkoituksena oli tutkia pakolaisnuorten sopeutumista edistäviä tekijöitä kuulemalla heidän omia kokemuksiaan. Tutkimusongelmien selvittämiseksi ja vastausten saamiseksi oli oleellista saada nuorten omat kokemukset, ajatukset ja näkemykset kuuluviin. Laadullisen tutkimuksen aineiston keruumenetelmät vievät tutkijan lähelle tutkimuskohdetta.

9.2 Teemahaastattelu

Teemahaastattelulla pystytään tutkimaan erilaisia ilmiöitä ja hakemaan vastauksia erilaisiin ongelmiin (Tuomi & Sarajärvi 2002, 76). Teemahaastattelu sijoittuu formaaliudessaan lomakehaastatteluun ja avoimen haastattelun väliin. Teemahaastattelu ei etene tarkkojen, yksityiskohtaisten, valmiiksi muotoiltujen kysymysten kautta, vaan väljemmin kohdentuen tiettyihin ennalta suunniteltuihin teemoihin. Teemahaastattelu on astetta strukturoidumpi kuin avoin haastattelu, sillä siinä aiempien tutkimusten ja aihepiiriin tutustumisen pohjalta valmistellut teemat ovat kaikille haastateltaville samoja, vaikka niissä liikutaankin joustavasti ilman tiukkaa etenemisreittiä. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 47–48, 66.)

Teemahaastattelussa korostetaan ihmisten tulkintoja asioista, heidän asioille antamia merkityksiä sekä sitä, miten merkitykset syntyvät vuorovaikutuksessa. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 48). Laadulliseen tutkimukseen liittyy kysymys siitä, pitääkö kysymykset esittää samassa järjestyksessä kaikille haastatteluun osallistuville tai pitääkö sanamuotojen olla jokaisessa haastattelussa samat. Teemahaastattelussa pyritään löytämään merkityksellisiä vastauksia tutkimuksen tarkoitukseen tai tutkimustehtävän mukaisesti. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 76–77.)

Teemahaastattelu edellyttää aihepiiriin perehtymistä ja haastateltavien tilanteen tuntemista, jotta haastattelu voidaan kohdentaa juuri tiettyihin teemoihin. Kysymysten harkitsemisen lisäksi myös haastateltavien valitseminen on mietittävä. Tutkittaviksi kannattaa valita sellaisia henkilöitä, joilta arvellaan parhaiten saatavan aineistoa kiinnostuksen kohteena olevista asioista. Tutkittavien määrä ei saa olla liian suuri eikä liian pieni. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 58–59.)

Tutkimuskysymykset ohjasivat teemahaastattelurungon muodostamista. Teemojen valinnan taustalla vaikutti sekä coping-viitekehys että teoria, johon tutkimuksen teon aikana perehdyttiin. Valitut teemat olivat arjen läheisiä, koska oli tärkeää, että haastateltavat ymmärtävät esitetyt kysymykset ja pystyvät keskustelemaan teemoista. Teemat listattiin ja lisäksi teemahaastattelurunkoon laadittiin joitakin apukysymyksiä ja avainsanoja keskustelun ruokkimista varten (Liite 1).

9.2.1 Tulkin käyttö

Tulkkaus on suullista sanoman kääntämistä toiselle kielelle. Ammattitulkkia tarvitaan, kun yhteinen kieli puuttuu. Tulkin välityksellä käytävässä keskustelussa kumpikin osapuoli voi kertoa kaikki olennaiset asiat omalla äidinkielellään, mikä lisää kielellistä tasa-arvoa. Tulkkaus säästää aikaa ja voimavaroja ja vähentää väärinkäsitysten mahdollisuutta. Tulkin on hyvä tietää etukäteen kenelle hän tulkkaa ja mitä asia koskee. Tulkin ainoa työtehtävä on tulkkaus, eikä hän osallistu keskusteluun. Tulkki on vaihtolovelvollinen ja puolueeton. (Janhunen, Kirveskangas & Kivinen 1996, 13–14.)

9.2.2 Haastattelujen toteutuminen

Tutkimus toteutettiin Suomen Punaisen Ristin Turun vastaanottokeskuksen Pansion ryhmäkodissa. Ryhmäkotiin sijoitetaan Suomeen ilman huoltajaa saapuneita nuoria. Tutkimukseen osallistuneet nuoret valittiin ryhmäkodin henkilökunnan toimesta. Alun perin tutkimukseen piti osallistua kuusi pakolaisnuorta, mutta yksi nuori jäi pois tutkimuksesta. Tutkimusta varten haastateltiin siis yhteensä viittä nuorta, neljää tyttöä ja yhtä poikaa, iältään 15–17-vuotiaita. Heistä enemmistö oli somalialaisia. Suomessa he ovat olleet yhdestä vuodesta puoleentoista vuotta.

Haastatteluja oli yhteensä kolme, kaksi yksilöhaastattelua ja yksi ryhmähaastattelu. Ryhmähaastattelussa oli mukana kolme nuorta. Yksilöhaastattelut tehtiin englannin kielellä ja ryhmähaastattelu tulkin avulla. Ryhmäkoti järjesti tulkin ryhmähaastattelua varten, mutta resurssien vuoksi yksilöhaastattelut tehtiin ilman tulkkia. Englannin kieltä käytettiin, koska nuorten suomen kielen taito oli puutteellista. Kaikki tutkimukseen osallistuneet nuoret ovat saaneet oleskeluluvan. Tämä oli kriteerinä tutkimukseen osallistumiseen, koska lupaa odottavien tilanne on paljon stressaavampi ja tämä voisi vaikuttaa tutkimuksen tuloksiin. Teemahaastattelu aineiston keruumenetelmänä oli tarkoituksenmukainen, sillä sen avulla saadaan tutkittavien mielipiteet ja oma ääni kuuluviin.

Pakolaisnuorten haastattelut tehtiin lokakuussa 2009. Haastattelupaikkana oli ryhmäkoti, jossa nuoret asuvat. Esihaastattelua ei ollut mahdollisuutta tehdä. Kysymykset käytiin etukäteen huolellisesti läpi, ja valmistauduttiin sekä englanninkielisiin haastatteluihin että tulkin avustuksella käytävään haastatteluun. Kaikki haastattelut nauhoitettiin ja haastattelujen aikana tehtiin muistiinpanoja. Haastattelun tukena käytettiin myös havainnointia.

Ennen haastatteluja oli mahdollista tutustua ryhmäkotiin ja sen nuoriin. Haastatteluja jouduttiin yllättäen siirtämään myöhemmälle iltaan ja nuoret pitivät meille seuraa odottelun ajan. Nuoret esittelivät huoneitaan ja yhteisiä tiloja meille mielellään. Illan aikana tapasimme myös muita kuin tutkimukseen osallistuneita nuoria ja juttelimme heidän kanssaan.

Ensimmäinen haastattelu oli yksilöhaastattelu, joka tehtiin englannin kielellä. Haastattelu kesti noin puoli tuntia. Toiseen haastatteluun osallistui kolmen nuoren ryhmä ja haastattelussa käytettiin tulkkia. Tämän haastattelun kesto oli kaksikymmentä minuuttia. Viimeinen haastattelu oli jälleen yksilöhaastattelu ja se käytiin englannin kielellä. Haastattelu kesti puoli tuntia.

Yksi haastatteluista tehtiin nuoren omassa huoneessa ja kaksi muuta toimistotilassa. Haastattelutilanteet olivat rauhallisia ja häiriöttömiä, eivätkä nuoret ujostelleet meitä, koska olimme jo ehtineet vähän tutustua. Jokaisen haastateltavan kanssa pyrittiin keskustelemaan suunnitelluista teemoista, mutta kysymysten järjestyksellä ei ollut väliä. Kaikki haastattelut eivät onnistuneet aivan odotusten mukaisesti, sillä haastatteluista saatu aineisto jäi vähäiseksi. Eniten aineistoa saatiin yksilöhaastatteluista, jotka olivat luontevia ja keskustelunomaisia. Englannin kieli ei tuottanut hankaluuksia.

9.3 Tulosten analysointi

Sisällönanalyysia kuvataan työlääksi tutkimusmenetelmäksi. Se on perusanalyysimenetelmä, jota voidaan käyttää useissa laadullisissa tutkimuksissa. Useat laadulliset tutkimukset perustuvat sisällönanalyysiin, jos sillä tarkoitetaan kirjoitettujen, kuultujen tai nähtyjen sisältöjen analyysiä. (Tuomi & Sarajarvi 2002, 93.)

Laadullisessa tutkimuksessa aineistoa tarkastellaan usein mahdollisimman avoimesti, esimerkiksi kysymällä aineistolta, mitä se kertoo tutkittavasta ilmiöstä. Aineiston analyysin tarkoituksena on aineiston tiivistäminen ja nostaminen abstraktitasolle. Analyysin myötä aineisto muuttuu haastatteluaineistosta tutkittavan ilmiön teoreettiseksi kuvaukseksi. (Kylmä & Juvakka 2007, 93.)

Nauhoitettu aineisto litteroitiin pian haastattelujen jälkeen siten, että tutkimuksen kannalta epäolennaiset asiat jätettiin kirjoittamatta. Englanninkieliset haastattelut käänsimme aluksi suomen kielelle. Valmista litteroitua tekstiä syntyi kymmenen

sivua, rivivälillä 1. Litteroituun tekstiin haastattelijan osuudet merkittiin kirjaimella H ja haastateltavien nuorten osuudet kirjaimella N.

Tutkimuksen analysointitapana käytettiin teemoittelua, joka on yksi laadullisen tutkimuksen analyysimenetelmä. Teemoittelu etenee teemojen muodostamisesta ja ryhmittelystä niiden yksityiskohtaisempaan tarkasteluun. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006.) Aineistosta esiin nousseet teemat muistuttivat aineiston keruussa käytettyä teemahaastattelurunkoa. Aineiston analysointi aloitettiin etsimällä eri teemoihin kuuluvia vastauksia tekstistä. Jokaisella teemalla oli oma värinsä, esimerkiksi asumiseen liittyvät vastaukset värjättiin punaiseksi. Aineisto järjestettiin teemoittain poimimalla jokaisesta vastauksesta teemaan liittyvä kohta oman otsikkonsa alle. Teemahaastattelu ei aina edennyt loogisesti teemasta teemaan, vaan vastauksia ja kommentteja kysymyksiin löytyi haastattelun eri vaiheista. Tämän vuoksi haastattelut tuli lukea huolella läpi useaan kertaan.

Analyysin tehtävä on tiivistää aineisto siten, että mitään olennaista ei jää pois, vaan sen informaatioarvo kasvaa (Aaltola & Valli 2001, 146). Aineistosta nostettiin tärkeimmät ja merkittävimmät kohdat esiin ja etsittiin vastauksia tutkimusongelmiin. Analyysiin ja tulkintaan liitettiin mukaan teoriaa, joka on tutkimuksen kannalta merkittävää. Omien tulkintojen tekemistä pyrittiin välttämään.

10 TUTKIMUKSEN TULOKSET

Tutkimuksen tulokset esitellään aineistosta esiin nousseiden teemojen mukaisesti. Osa teemoista pohjautuu suoraan haastattelurunkoon, mutta näiden lisäksi haastattelussa tuli ilmi muitakin tutkimuksen kannalta merkittäviä aiheita. Tutkimustulosten yhteydessä nostetaan esiin aineistosta lainattuja sitaatteja tarkoituksena antaa havainnollistavia esimerkkejä. Sitaatit ovat tekstissä kursivoituina. Tulosten johtopäätöksistä kerrotaan luvun lopussa.

10.1 Asuminen

Ryhmäkodissa asuva nuori joutuu sopeutumaan monenlaisiin arjen muutoksiin. Asuinympäristö on uusi ja ihmiset vieraita. Ryhmäkodissa voi asua samanaikaisesti nuoria useista eri maista. Pakolaisnuori voi olla ryhmäkodissa ainoa oman kansallisuutensa edustaja. Yleensä nuori jakaa huoneensa ja yhteiset tilat muiden pakolaisnuorten kanssa ja joutuu siten ottamaan toiset huomioon. Osa haastatelluista nuorista kokee oman tilan puutteen arkea kuormittavaksi tekijäksi. Nuoret kaipaavat omaa reviiriä ja omaa rauhaa. Useimmat nuorista kertoivat kuitenkin olevansa tyytyväisiä asuinpaikkaansa ja muuhun heille annettuun materiaalliseen tukeen.

"-- minulla on kaikkea, mitä tarvitsen. Tarpeeksi rahaa... En ole sellainen, joka haluaa koko ajan lisää ja lisää. Olen tyytyväinen siihen mitä saan."

Nuorten mielipiteistä käy ilmi heidän asenteensa ja arvostuksensa annettua tukea kohtaan. Asenteilla on merkitystä nuoren sopeutumiseen ja asenteisiin vaikuttaa se, millaisista olosuhteista nuori on lähtöisin. Suurin osa haastatelluista ilmaisi kiittollisuutensa ja tyytyväisyytensä yhteiskunnan antamasta tuesta, ja myös heidän odotuksensa Suomeen sopeutumisen suhteen olivat positiivisia. Yksi nuorista ei ollut kovin tyytyväinen saamaansa tukeen, koska hänen toiveitaan ei voitu täyttää. Sama nuori kertoi sairastelleensa paljon. Huono terveydentila voi altistaa stressille ja vaikeuttaa selviytymistä arjesta (Williamson & Szczepanski 1999, 440.) Nuori kertoi Suomessa asumisen olevan vaikeaa, eikä voinut miettiä tulevaa.

" En ole saanut mitään tukea, koska en saanut, mitä halusin... On vaikea asua täällä."

Ryhmäkodissa nuorten täytyy noudattaa yhteisiä sääntöjä ja hoitaa heidän vastuullaan olevat asiat. Nuorista kukaan ei pitänyt huonona asiana sitä, että kotiaskareet, kuten ruuanlaitto ja siivous, ovat heidän omalla vastuullaan. Suurin osa nuorista kokee pystyvänsä vaikuttamaan ryhmäkodin asioihin ja tekemään päätöksiä yhdessä henkilökunnan kanssa. Tästä voidaan päätellä, että nuorten toiveiden huomioiminen

saa heidät tietoisiksi omista vaikutusmahdollisuuksistaan, mikä vahvistaa nuorten toiminnallista identiteettiä. Mahdollisuus vaikuttaa asioihin on lisännyt nuorten viihtymistä ja auttanut myös rajoitusten hyväksymisessä.

"-- jos jotakin tulee mieleen, sanomme ja aika paljon pystymme vaikuttamaan."

Ryhmäkodin asukkaana nuori opettelee vähitellen itse kantamaan vastuun arkisista askareista, joiden hoitaminen on aikaisemmin voinut olla vierasta. Omien asioiden hoitamisesta selviytyminen vahvistaa nuorten tunnetta omasta kyvykkyydestä ja vaikeilta tuntuneista toiminnoista voi ajan myötä tulla tuttuja rutiineja. Ryhmäkodin henkilökunta auttaa ja tukee arjen toiminnoissa, jotta nuoren itsenäinen selviytyminen helpottuisi.

Nuoren muilta ihmisiltä saama inhimillinen tuki on merkittävä osa selviytymisprosessia. Kertomansa mukaan nuoret saavat riittävästi tukea arjen hallintaan ryhmäkodin työntekijöiltä. Vain yksi nuori ei mielestään saanut tarpeeksi tukea ja ymmärrystä ryhmäkodin työntekijöiltä. Pääasiassa nuoret ovat erittäin kiitollisia saamastaan avusta ja tuesta.

"Ihmiset, jotka työskentelevät täällä ovat hyviä ihmisiä, aina auttavat meitä."

Haastatteluiden aikana nuoret pohtivat, ovatko ryhmäkodin työntekijät myös työn ulkopuolella hyviä ihmisiä ja asennoituisivatko he samalla tavalla pakolaisiin, jos eivät työskentelisi ryhmäkodissa.

"--talon työntekijät ovat hyviä ihmisiä nyt, mutta ovatko he sitä työntakia, en tiedä --"

10.2 Koulu

Kaikki Suomessa olevat pakolaisnuoret käyvät koulua ja opiskelevat joko suomen tai ruotsin kieltä. Tutkimukseen osallistuneet nuoret opiskelevat suomea. Jokainen nuori toi haastatteluissa esiin koulun merkityksen sopeutumista edistävänä tekijänä. Nuoret kertoivat tykkäävänsä koulusta, vaikka opiskelu tuntuukin välillä vaikealta. Nuoret ovat motivoituneita opiskelemaan ja arvostavat opiskelumahdollisuutta.

"-- käyn koulua, on mahdollisuus opiskella... on mahdollisuus opiskella pitkällekin --"

Huono suomen kielen taito on nuorten mielestä osasy syy vähäisiin kontakteihin suomalaisten kanssa. Muutama nuori oli opiskellut Englantia omassa maassaan ja pystynyt tutustumaan muihin Englantia puhuviin ihmisiin Suomessa. Osa nuorista puhui ja ymmärsi suomea jonkin verran, mutta kaiken kaikkiaan heidän suomen kielen taitonsa oli melko puutteellista. Sosiaalisen verkoston rajoituksissa ainoastaan oman maan kansalaisiin, on nuori vaarassa syrjäytyä suomalaisesta yhteiskunnasta. Vuorovaikutuksen kannalta on tärkeää osata valtaväestön kieltä. Kaikkien nuorten mielestä kielen oppiminen on sopeutumisen edellytys ja kaikki kertoivat haluavansa oppia suomen kielen. Kielen oppiminen on nuorille tärkeä tavoite tulevaisuutta ajatellen ja he ovat valmiita tekemään töitä sen eteen.

"Minun täytyy oppia puhumaan suomea. Ymmärrän puhetta, mutta minun täytyy oppia itse puhumaan. Minulla on halu oppia."

Koulu on hyvä väylä sosiaalisen verkoston luomiseen ja osa nuorista kertoi saaneensa koulusta ystäviä. Ryhmäkodin nuoret kertoivat käyvänsä yhdessä koulua ja ovat myös opiskeluun liittyvissä asioissa, kuten läksyjen teossa, toistensa apuna.

10.3 Vapaa-aika

Nuorten päivästä iso osa kuluu kouluun ja läksyjen tekoon. Vapaa-ajalla he hoitavat kotiaskareitaan ja käyvät harrastuksissa. Harrastuksista kysyttäessä nuoret kertoivat pelaavansa yhdessä jalkapalloa ja käyvänsä uimahallissa kerran viikossa. Harrastustoiminta on ryhmäkodin järjestämää. Muu vapaa-aika kuluu kaupungilla ja ryhmäkodin ympäristössä oleskeluun. Yksi nuorista kertoi käyvänsä mielellään kirjastossa, vaikkei osaakaan lukea suomenkielisiä kirjoja. Nuoret kertoivat ajan käyvän välillä pitkäksi, eivätkä päivät juuri eroa toisistaan. Monet sanoivat, ettei iltaisin ole mitään tekemistä. He kaipaavat lisää kiinnostavaa ja mielekästä tekemistä. Nuoret kuvaavat tyypillistä päiväänsä seuraavasti:

”Menen kouluun, tulen takaisin, laitan ruokaa, syön, teen läksyjä, menen nukkumaan.”

Nuorten mielestä olisi mukavaa, jos ryhmäkodissa kävisi vierailijoita useammin. Heille olisi tärkeää saada sosiaalisia kontakteja ryhmäkodin ulkopuolelta. Muutamalla haastatelluista on suomalaisia tuttuja, joiden kanssa he silloin tällöin viettävät aikaa tai ovat yhteydessä puhelimitse. Pääasiassa nuoret kuitenkin ovat toisten pakolaisnuorten seurassa. Ryhmäkodissa käy nuorten ystäviä silloin tällöin ja yksi nuorista kertoi vierailevansa oman ystävänsä kotona.

10.4 Läheiset ihmiset

Kaikki haastatellut nuoret ovat tulleet Suomeen ilman vanhempiaan, mutta osalla heistä on muita sukulaisia Suomessa. Pakolaisnuori voidaan sijoittaa asumaan myös sukulaisen luokse, mutta haastatteluihin osallistuneista nuorista kenelläkään ei ole ollut mahdollisuutta tähän järjestelyyn. Välit elossa oleviin sukulaisiin voivat olla riittäviä monesta eri syystä, mikä kuormittaa nuoren psyykettä. Riittävät välit sukulaisiin voivat haitata nuoren etnisen identiteetin ja kulttuuri-identiteetin säilyttämistä. Yksi haastatelluista nuorista oli asunut Suomessa aikaisemmin sukulaisensa luona, mutta joutui arvostiriitojen takia muuttamaan ryhmäkotiin.

"-- hän käski minun mennä pois , ´et voi asua enää kanssani´ ja hän käski minun tulla tähän paikkaan."

Nämä nuoret ovat menettäneet sosiaalisen verkostonsa tärkeimmät osat, mikä on suuri haaste nuoren kehitykselle ja uuteen maahan sopeutumiselle. Ryhmäkodista saatu inhimillinen tuki ja vertaisten läheisyys eivät aina riitä poistamaan vanhemmis- ta eroon joutumisen aiheuttamaa turvattomuuden tunnetta. Nuoret kertoivat pitä- väänsä yhteyttä kotimaassaan asuviin vanhempiinsa, mutta he kokivat yhteydenpidon liian vähäiseksi. Yhteyttä pidetään puhelimitse, mutta soittojen välillä saattaa kulua viikkoja. Haastatteluissa kävi ilmi, että nuoret ikävöivät perheitään ja osa koki elä- mänsä hyvin yksinäiseksi Suomessa.

"Minulla ei ole muita sukulaisia täällä, äitini soittaa joskus... ikävöin perhettä."

Elämää Suomessa vaikeuttaa epävarmuus kotimaassa olevien perheenjäsenten tilan- teesta. Huoli vanhemmista ja sisaruksista on suuri. Tällainen henkilökohtainen huo- lenaihe voi olla nuorelle stressiä aiheuttava sisäinen tapahtuma, joka vaikuttaa sel- viytymisprosessiin.

"On vaikeaa, koska ei ole mitään täällä ja kuulee, että perheellä on asiat huonosti."

Pohjanpää (2003, 128) toteaa, että ystävien merkitys on erityisen tärkeää uuteen maahan muuttaneille. Omaa kulttuuriaan voi ylläpitää samasta maasta olevien ihmis- ten kanssa. Heillä saattaa myös olla samanlaisia kokemuksia, esimerkiksi kotimaasta lähtemisestä ja pakolaisuudesta. Kokemusten jakaminen toisten samasta maasta kotoisin olevien ihmisten kanssa voi edistää pakolaisen sopeutumista. Sen sijaan so- peutumista voi hidastaa tai jopa estää yksinäisyys ja sosiaalisten suhteiden puuttu- minen. (Pohjanpää 2003, 128.) Pakolaisnuoret saavat toisiltaan vertaistukea, ja haas- tatteluissa he kertoivat olevansa kavereita keskenään. Nuorten samanlaiset taustat ja

kokemukset yhdistävät heitä. Ystävän tuki ja yhteiset keskustelut ovat voimavaroja, jotka auttavat lievittämään stressiä ja ahdistusta.

"Täällä on tyttö, jonka näitte... Hänen kanssaan voin puhua kaikesta ja hän ymmärtää minua."

Vain yhdellä haastatelluista nuorista on suomalainen ystävä. Pohjanpään (2003, 128) mukaan suomenkielisten ystävien ja tuttavien kanssa on mahdollista harjoitella uutta kieltä ja totutella maan tavoille. Suomalaiset ystävät voivat myös auttaa arjen sujumisessa vieraassa maassa, helpottaa yksinäisyyttä ja lieventää kaipuuta synnyinmaahan. Syntyperäisten suomalaisten ystävyyttä voidaan myös pitää merkinä hyväksynnästä. (Pohjanpää 2003, 128.)

10.5 Suomi ja suomalaisuus

Haastatteluissa pyysimme nuoria kertomaan, millaista heidän elämänsä on nyt, kun he asuvat Suomessa. Nuoret vertasivat kotimaansa oloja Suomen oloihin, ja he pitivät Suomea rauhallisena maana, jossa asiat ovat hyvin. Nuorille on myös iso asia se, että Suomessa ei tarvitse nähdä nälkää eikä pelätä pommituksia. Tilanteeseen sopeutumista on edistänyt se, että he ymmärtävät kotimaansa vaikean tilanteen ja ovat hyväksyneet, ettei paluu ole toistaiseksi mahdollista. Osa nuorista kertoi olevansa iloinen siitä, että on saanut luvan jäädä Suomeen.

"Täällä elämä ja kaikki on parempaa kuin omassa maassani. Kaipaen maatani, tietysti. Sen takia on huonommin."

Nuoret ovat kohdanneet Suomessa erilaisia ihmisiä ja myös ennakkoluuloja. Nuorten mukaan ihon väri voi vaikuttaa siihen, millaista kohtelua suomalaisilta saa. Tummaihoiset pakolaisnuoret ovat joutuneet useammin ennakkoluulojen kohteeksi kuin vaaleaihoiset. Yksi haastatelluista totesi, että hänet tunnustetaan ulkomaalaiseksi ainoastaan puheen perusteella. Pääasiassa nuoret pitävät suomalaisia hyvinä ja ystävällisinä ihmisinä. Yhden nuoren mukaan Suomessa kuitenkin on pieni ryhmä ihmisiä,

jotka eivät halua nähdä maassaan ulkomaalaisia. Myös toisella haastatelluista nuoris-
ta on negatiivisia kokemuksia suomalaisista. Hän kertoi pelkäävänsä yksin liikkumista
ja pitävänsä sitä jopa vaarallisena.

*"-- joskus ongelmana ovat humalaiset... ei ole turvallista mennä ulos. Se
on vaikeaa, esimerkiksi mennä kauppaan."*

Yksi pakolaisnuori totesi haastattelussa, että rasismi on Suomessa kuitenkin melko
pieni ongelma verrattuna hänen omaan kotimaahansa.

*"-- se on yhtä sotkua. Siellä on eri uskontoja, jotka vihaavat toisiaan ja
tappavat toisiaan. He eivät voi elää rauhassa keskenään. Suomessa ei
ole ollenkaan niin paljon rasismia kuin minun maassani."*

Haastatelluista käy ilmi, että pakolaisnuoret pitävät suomalaisia hiljaisina ja ujoina.
Suurin osa haastatelluista oli sitä mieltä, että suomalaisiin on vaikea tutustua lä-
hemmin. Yhdeksi syyksi nuoret arvioivat oman suomen kielen taitonsa puutteen,
mutta myös sen, etteivät suomalaiset tiedä, miten suhtautua ulkomaalaisiin. Muista
maista tulleisiin ihmisiin suurimmalla osalla nuorista oli paljon kontakteja.

"-- haluaisin suomalaisia ystäviä, mutta he eivät osaa ystäväystyä."

Tutkimukseen osallistuneet nuoret kertoivat, että suomalaista kulttuuria on ollut
vaikeaa omaksua näin lyhyessä ajassa.

"-- aika vaikeaa oppia suomalaisuutta ja suomalaista kulttuuria."

Suomalaiset televisio-ohjelmat ovat tulleet nuorille tutuiksi ja he seuraavat suomalai-
sia sarjoja. Niiden kautta nuoret oppivat suomen kieltä ja suomalaista elämäntyyliä.
Oman kulttuurin ja uskonnon vaikutus näkyy edelleen nuorten pukeutumisessa.
Myös ruokaa valmistetaan oman maan tapojen mukaisesti käyttäen suomalaisia ai-
neksia.

Osa nuorista on oppinut syömään suomalaista ruokaa, mutta tietyt suomalaisen ruoan piirteet, esimerkiksi rasvaisuus, eivät ole nuorille mieleen.

"-- suomalaista ruokaa syön kyllä... ei juustoa ja voita."

10.6 Tulevaisuus

Jokaisella haastatellulla nuorella on suunnitelmia tulevaisuuden varalle. Nuorten tulevaisuuden toiveet liittyvät pitkälti opiskeluun ja työhön.

"Haluaisin jatkaa sitä koulua, jonka omassa maassani aloitin... Kävin sitä kaksi vuotta ja se jäi kesken, koska minun piti tulla tänne -- "

Kaikkien nuorten haaveissa on asua omassa asunnossa, esimerkiksi kaupungin keskustassa. Vain muutama nuorista on käynyt Turun ulkopuolella ja he osoittivat kiinnostuksensa muuta Suomea kohtaan.

Pääasiassa nuoret näkevät tulevaisuutensa valoisana. Muutama haastatelluista mainitsi haluavansa oman perheensä Suomeen. Heidän näkemyksensä mukaan elämä Suomessa olisi helpompaa yhdessä perheen kanssa, joten he toivovat lisää tukea perheen saamiseksi Suomeen. Pakolainen voi saada lähiomaisensa Suomeen perheen yhdistämishojelman kautta. Lasten ja nuorten kohdalla lähiomaisella tarkoitetaan vanhempia tai huoltajia sekä alaikäisiä, naimattomia sisaruksia. Yk:n pakolaisjärjestö UNHCR:n mukaan vastaanottavien maiden tulisi tehdä kaikki mahdollinen lapsen ja nuoren perheen yhdistämiseksi. (Mikkonen & työryhmä 2002, 60.)

Kaikilla haastatelluilla pakolaisnuorilla on halu jäädä Suomeen ja suurin osa nuorista on päättänyt elää elämänsä Suomessa. Yksi nuorista kokee, ettei hänellä ole tulevaisuutta omassa maassaan ja on iloinen saadessaan jäädä Suomeen. Toinen nuori pitää kotimaahan paluun esteenä maan sotatilaa ja rauhattomuutta, ja siitä syystä aikoo jäädä Suomeen. Nuori kertoi voivansa kuvitella palaavansa kotimaahansa, jos siellä olot paranevat.

10.7 Johtopäätökset

Tutkimukseen osallistuneet nuoret eivät koe vielä sopeutuneensa Suomeen, mutta uskovat sopeutuvansa ajan kuluessa. Nuoret tunnistavat tuen tarpeensa sopeutumisprosessissa ja arvioivat sopeutumisen helpottuvan, kun heidän suomen kielen taitonsa paranee. Koulu, kielen oppiminen ja yhteiskunnan tuki nousivat haastatte- luissa tärkeimmiksi pakolaisnuorten sopeutumista edistäviksi tekijöiksi. Nuoret koke- vat pääasiassa saamansa tuen riittävänä ja ovat siitä erittäin kiitollisia. Lisää tukea nuoret toivoisivat perheiden saamiseksi Suomeen.

Ryhmäkotia pakolaisnuoret kuvailivat hyväksi asuinpaikaksi, jossa on kuitenkin aika vähän tekemistä. Toiminnan järjestäminen lisäisi nuorten viihtymistä ja hyvinvointia. Ryhmäkodin työntekijät ovat nuorten mielestä ymmärtäviäisiä ja auttavaisia ihmisiä, jotka ovat tukeneet heitä vaikeassa elämänvaiheessa. Tuloksista käy kuitenkin ilmi, että kaikki työntekijät eivät ole vielä saaneet nuorten luottamusta ja heidän ystävälli- syytensä työajan ulkopuolella myös kyseenalaistettiin. Nuorten arki ja elämä ryhmä- kodissa on strukturoitua, ja koulunkäynti tuo nuorten arkeen sisältöä ja rytmittää päivää. Koulun kautta nuoret saavat myös toiminnallisen roolin – he ovat opiskelijoita.

Tutkimustulosten mukaan nuoret pitävät Suomea rauhallisena ja turvallisena maana asua. Mielenpitoissa korostuivat Suomen hyvät olot ja erinomaiset opiskelumahdolli- suudet. Suomalaiset ovat nuorten mielestä pääasiassa ystävällisiä ja mukavia ihmisiä, mutta nuorten kokemusten mukaan maasta löytyy myös niitä, jotka eivät pidä ulko- maalaisista Suomessa.

Oman kulttuurin säilyttäminen näkyy muun muassa nuorten pukeutumisessa ja ruu- an valmistamisessa. Samasta maasta kotoisin olevat nuoret myös puhuivat toisilleen äidinkieltään, eivätkä esimerkiksi suomea. Ainakaan vielä suomalainen kulttuuri ei ole syrjäyttänyt heidän omaa kulttuuri-identiteettiään. Sopeutumisprosessissaan nuoret eivät ole vielä päässeet integraatio-vaiheeseen. Tutkimuksen tulosten pohjal- ta voidaan todeta, että pakolaisnuorten sopeutuminen Suomeen vaatii aikaa ja erilai- sia tukimuotoja.

11 TUTKIMUKSEN LUOTETTAVUUS JA EETTISYYS

Kvalitatiivisessa tutkimuksessa reliaabelius ja validius ovat tärkeitä asioita. Tutkimuksen luotettavuutta ja pätevyyttä tulisi arvioida kaikissa tutkimuksissa. Tutkimuksen teossa on tärkeää huomioida myös eettiset näkökulmat ja noudattaa hyvää tieteellistä käytäntöä. (Hirsjärvi ym. 2009, 23, 232.)

11.1 Tutkimuksen luotettavuus

Tutkimusmenetelmien luotettavuutta käsitellään yleensä validiteetin (pätevyys) ja reliabiliteetin (luotettavuus) käsittein. Validius tarkoittaa tutkimusmenetelmän kykyä mitata juuri sitä, mitä on tarkoituskin mitata. Reliabiliteetilla tarkoitetaan tutkimustulosten toistettavuutta. Nämä käsitteet ovat syntyneet määrällisen tutkimuksen piirissä eivätkä ne täysin sovellu laadullisen tutkimuksen tarpeisiin. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 133.)

Laadullisen tutkimuksen tekijä voi aiheellisesti ajatella, että kaikki ihmistä ja kulttuuria koskevat kuvaukset ovat ainutlaatuisia, eikä kahta samanlaista tapausta ole. Tämän vuoksi perinteiset luotettavuuden ja pätevyyden arvioinnit eivät tule kysymykseen. Kaiken tutkimuksen luotettavuutta ja pätevyyttä tulisi kuitenkin joillakin tavoin arvioida. (Hirsjärvi ym. 2009, 232.)

Tutkijan tarkka selostus tutkimuksen toteuttamisesta voi parantaa laadullisen tutkimuksen luotettavuutta. Aineiston tuottamisen olosuhteet olisi kerrottava selkeästi, totuudenmukaisesti, esimerkiksi haastattelututkimuksessa kuvaillaan olosuhteet ja paikat, joissa aineistot kerättiin. Myös haastatteluihin käytetty aika, mahdolliset häiriötekijät, haastattelun virhetulkinnat ja tutkijan oma itsearviointi tilanteesta on esiteltävä. Aineiston analyysissa on keskeistä luokittelujen tekeminen. Luokittelun syntyvaiheet ja luokittelujen perusteet on hyvä kertoa. Myös tulosten tulkinnassa tutkijan on selvitettävä, millä perusteella hän esittää tulkintoja ja mihin hän päätelmänsä perustaa. (Mts. 232–233.)

Tutkimukseen osallistuneista viidestä pakolaisnuoresta enemmistö oli somalialaisia. Jos haastateltavia nuoria olisi ollut useammista eri maista, olisi tutkimusaineisto voinut olla monipuolisempi. Kuitenkin on hyvä huomioda, että Suomessa olevista pakolaisista suuri osa on somalialaisia. Tutkimukseen osallistuneet nuoret eivät olleet meille entuudestaan tuttuja, joten pystyimme suhtautumaan heihin ilman ennakkoletuksia.

Tutkimuksen luotettavuutta saattoi vähentää haastattelujen myöhäinen ajankohta ja aikataulumuutokset. Alun perin tutkimukseen osallistujia piti olla kuusi, mutta yksi nuorista jäi osallistumatta tutkimukseen väsymyksen vuoksi. Muidenkin nuorten vireystaso oli haastattelutilanteissa alhainen. Toinen luotettavuutta heikentävä tekijä oli kahdessa yksilöhaastattelussa käytetty englannin kieli. Haastateltava ei aina ymmärtänyt kaikkia haastattelussa esiintyneitä termejä. Näin ollen väärinkäsitykset olivat mahdollisia. Haastateltavan heikko englannin kielen taito vaikeutti välillä vastauksen ymmärtämistä, joten saatoimme tehdä virhetulkintoja. Käänsimme itse englanninkieliset haastattelut suomen kielelle, millä saattoi olla vaikutusta luotettavuuteen. Haastatteluissa käytetty kieli oli kuitenkin melko yksinkertaista.

Tulkin käyttö oli ehdottoman tärkeää ryhmähaastattelussa, koska ryhmän nuoret eivät osanneet englantia tai suomea tarpeeksi hyvin. Tulkki mahdollistaa keskustelun, välittää viestin kulttuurista toiseen ja pysyy haastattelutilanteissa ehdottoman puolueettomana. Ryhmähaastattelussa mukana ollut tulkki oli väsyneen oloinen, mikä saattoi vaikuttaa haastateltavien nuorten vastaushalukkuuteen. Haastattelussa nuorten vastaukset olivat lyhyitä, eikä teemahaastatteluun kuuluvaa keskustelua päässyt kunnolla syntyään.

Ryhmähaastatteluun käytettävissä oleva aika oli rajallinen, koska haastattelussa apuna tarvittiin tulkkia. Tämän vuoksi kaikki haastattelut oli suunniteltu kestämään maksimissaan tunnin. Kuitenkin aikaa kului huomattavasti vähemmän ja haastatteluista saatu aineisto jäi mielestämme aika niukaksi. Laajempi aineisto olisi lisännyt tutkimuksen luotettavuutta.

Tutkimuksen luotettavuutta parantaa perehtyneisyytemme tutkittavaan ilmiöön. Haastatteluissa käsitellyt teemat oli mietitty huolella teorian tietoa apuna käyttäen. Olimme myös valmistautuneet hyvin sekä englannin kielellä että tulkin avulla käytyihin haastatteluihin. Luotettavuuden lisäämiseksi haastattelut nauhoitettiin ja nauhoitukset litteroitiin mahdollisimman pian haastatteluiden jälkeen. Tutkimuksen tuloksia kirjoittaessa tarkistettiin nauhoitusten ja tekstin yhteneväisyys.

11.2 Tutkimuksen eettisyys

Tutkimusta tehdessä tutkijan on otettava huomioon monia eettisiä kysymyksiä. Tiedonhankintaa ja julkistamiseen liittyvät tutkimuseettiset periaatteet ovat yleisesti hyväksyttyjä ja on tutkijan omalla vastuulla toimia niiden mukaan. Eettisesti hyvä tutkimus edellyttää, että tutkimuksen teossa tutkija noudattaa hyvää tieteellistä käytäntöä. (Hirsjärvi 2009, 23.) Suomen Akatemian (1998) mukaan hyvä tieteellinen käytäntö tarkoittaa "tiedeyhteisön tunnustamien toimintatapojen noudattamista, yleistä huolellisuutta ja tarkkuutta tutkimustyössä ja tulosten esittämisessä, muiden tutkijoiden työn ja saavutusten asianmukaista huomioonottamista, omien tulosten esittämistä oikeassa valossa sekä tieteen avoimuuden ja kontrolloitavuuden periaatteen kunnioittamista" (Tuomi & Sarajärvi 2002, 130).

Ensimmäinen eettinen ratkaisu tutkimuksen teossa on aiheen valinta. Tutkimuskohteen valinnassa kysytään, kenen ehdoilla tutkimusaihe valitaan ja minkä takia tutkimukseen ryhdytään. Ihmistieteissä eettisiä ongelmia aiheuttavat erityisesti tiedonhankintatavat ja koejärjestelyt. Lähtökohtana tulee olla ihmisarvon kunnioittaminen. Ihmisille tulee antaa mahdollisuus päättää haluavatko he osallistua tutkimukseen. Tutkijan on myös otettava selvää, miten tutkimukseen osallistuvien henkilöiden suostumus hankitaan, millaista tietoa heille annetaan ja millaisia riskejä heidän osallistumiseensa sisältyy. Tutkimushenkilöille paljastetaan kaikki tärkeät näkökohdat siitä, mitä tulee tapahtumaan tai mitä saattaa tapahtua tutkimuksen kuluessa ja henkilön tulee olla kykenevä ymmärtämään tämä informaatio. Tutkimukseen osallistumista koskeva suostumuksen tulee olla vapaaehtoista. Tutkijan on vältettävä epärehellisyyttä kaikissa tutkimustyön vaiheissa. (Hirsjärvi ym. 2009, 24.)

Tutkimukseen osallistuneet pakolaisnuoret valittiin ryhmäkodin henkilökunnan toimesta, joten meillä ei ole tietoa, miten tarkkaan heille kerrottiin tutkimuksesta ja sen tarkoituksesta etukäteen. Koska tutkimukseen osallistuneet nuoret olivat alaikäisiä ja maassa ilman huoltajaa, kysyttiin lupa tutkimuksen tekemiseen nuorten edustajilta (Liite 2). Ennen haastatteluja tutkimukseen osallistujille kerrottiin tutkimuksen lähtökohdista ja osallistumisen vapaaehtoisuudesta.

Tutkimusaiheen rajauksessa eettinen valinta oli olla tutkimatta nuorten taustoja ja kotimaasta paon syitä. Tutkimuksessa keskityttiin tietoisesti nuorten tämän hetken tilanteeseen ja tulevaisuuden näkymiin, koska menneisyys ja sen tapahtumat eivät ole oleellisia tutkimuksen kannalta. Toisaalta meillä ei myöskään ollut aikaa, resursseja eikä riittävää ammattitaitoa, jotta olisimme voineet antaa nuorille sellaista tukea, jota he olisivat saattaneet tarvita menneisyyden käsittelyyn. Tutkimuksen teon kaikissa vaiheissa pidimme tärkeänä, että haastatteluun osallistujat pysyvät tunnistamattomina. Tämä anonymiteetti säilyi koko tutkimusprosessin ajan.

12 POHDINTA

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena oli tutkia ilman huoltajaa Suomeen tulleiden alaikäisten pakolaisnuorten sopeutumista Suomeen. Tutkimme, millaisena Pansion ryhmäkodissa asuvat pakolaisnuoret kokevat elämänsä Suomessa, mitkä tekijät ovat helpottaneet sopeutumista ja millaista tukea nuoret vielä kaipaisivat. Tutkimusaiheen valintaan vaikuttivat aiheen ajankohtaisuus ja oma kiinnostuksemme aihetta kohtaan. Tutkimuksen aineiston keruumenetelmänä käytettiin teemahaastattelua, jonka avulla saatiin vastaukset tutkimuskysymyksiin.

Tutkimuksen tuloksista käy ilmi, että haastatteluun osallistuneet pakolaisnuoret eivät koe vielä sopeutuneensa Suomeen, vaan tarvitsevat sopeutumiseen enemmän aikaa. Sopeutumista on edistänyt nuorten yhteiskunnalta saama materiaallinen tuki, kuten rahallinen avustus ja turvallinen asuinpaikka, sekä inhimillinen tuki, erityisesti ryhmäkodin työntekijöiltä ja vertaisilta. Sopeutumista helpottavina tekijöinä nuoret

nostivat esiin etenkin koulun ja suomen kielen oppimisen. Pääasiassa nuoret ovat tyytyväisiä saamaansa tukeen ja kiitollisia siitä, että saavat jäädä Suomeen.

Lisätukea nuoret kaipaavat perheidensä Suomeen saamisen helpottamiseksi. Oleskeluluvan saaminen vie kauan aikaa ja on vaarana, että nuori ehtii täyttää 18 vuotta, jolloin perheen yhdistämishjelma ei ole enää hänen kohdallaan mahdollinen. Suomalaisessa lainsäädännössä pitäisikin huomioida tämä asia, jotta prosessit eivät venyisi liian pitkiksi. Huoli kotimaahan jääneistä läheisistä on arjen sujumista vaikeuttava asia. Nuorilla on uskoa siihen, että he tulevat sopeutumaan Suomeen ja he ilmaisivat halunsa jäädä maahan pysyvästi. Toisaalta Suomeen jääminen voi olla nuorten ainoa vaihtoehto.

Oma tutkimusjoukkomme oli pieni, emmekä voineet tutkia aihetta kovin laajasti. Siitä huolimatta tutkimuksemme tulokset ovat samansuuntaisia kuin aikaisemmin julkaistujen samaa aihetta käsittelevien tutkimusten tulokset. Helanderin ja Mikkosen (2002) tutkimustuloksista käy ilmi esimerkiksi, että pakolaisnuoret arvostavat koulunkäyntiä ja toivovat perheen yhdistämistä. Helander ja Mikkonen (2002) toteavat, että pakolaisnuorten ei ole helppoa saada suomalaisia ystäviä, mutta keskenään ryhmäkodin pakolaisnuorista tulee usein tiivis kaveriporukka. (Helander & Mikkonen 2002, 122, 124, 126–127.)

Tutkimustulosten avulla saadaan tietoa nuorten omista ajatuksista, kokemuksista ja toiveista. Tulosten kautta on helpompaa ymmärtää pakolaisnuorten elämäntilannetta ja sopeutumisen vaikeutta. Heille täytyy antaa aikaa ja tilaa uuden maan tapojen ja sääntöjen omaksumiseen. Tutkimustulokset kertovat myös, mitä pakolaisnuoret ajattelevat ryhmäkodissa asumisesta. Nuorten kanssa työskentelevät ihmiset saavat tutkimustulosten kautta tietoa nuorten tarpeista ja toivomuksista.

Tutkimuksesta saadut tulokset ovat rohkaisevia, vaikka pienen tutkimusjoukon vuoksi niitä ei voikaan yleistää. Maahanmuuttajien määrän kasvaessa kotouttamistyön tarkeys korostuu. Onnistuneen kotoutumisen ja sopeutumisen avulla voidaan välttyä vakavilta yhteiskunnallisilta ongelmilta. Esimerkiksi Ranskassa epäonnistunut siirtolaispolitiikka kärjistyi mellakoihin vuonna 2005.

Mellakoiden syinä pidettiin siirtolaisnuorten syrjäytymistä, korkeaa työttömyysastetta ja koulunkäynnin laiminlyömistä. Vaikka Suomessa ei olekaan merkkejä tällaisista ongelmista, on pyrittävä ennaltaehkäisemään pakolaisten ja muiden maahanmuuttajien syrjäytymistä. Riittävällä kotouttamisella voidaan ehkäistä myös työttömyyttä.

Opinnäytetyöprosessin kuvaus

Opinnäytetyön aihe kypsyi kevään 2009 aikana. Olimme saaneet ajatuksen tutkia pakolaisnuorten sopeutumista eräältä Pansion ryhmäkodin työntekijältä. Kiinnostuimme aiheesta heti ja otimme yhteyttä ryhmäkodin johtavaan pakolaissihteriin. Vierailimme Pansion ryhmäkodissa kesällä 2009. Tutustuimme ryhmäkodin toimintaan ja keskustelimme opinnäytetyön aiheesta. Saimme jo tuolloin paljon tietoa alikäisistä turvapaikanhakijoista ja Suomen pakolaispolitiikasta. Aiheesta innostuneina aloimme etsiä teorial tietoa ja aikaisempia tutkimuksia pian vierailun jälkeen. Haimme tietoa erityisesti sopeutumisesta, kotoutumisesta ja selviytymisestä vieraassa kulttuurissa.

Syksyllä 2009 teimme haastattelut, joihin osallistui viisi 15–17-vuotiasta pakolaisnuorta Pansion ryhmäkodista. Suomessa he ovat olleet yhdestä vuodesta puoleentoista vuotta. Kaikki haastatteluun osallistuneet nuoret ovat saaneet oleskeluluvan. Tutkimustulosten saamiseksi oli tärkeää, että nuoret pystyivät puhumaan meille avoimesti ja luottamuksellisesti. Alun perin tutkimukseen piti osallistua kuusi nuorta, mutta haastatteluhetkellä yksi nuorista perui osallistumisensa. Ryhmäkodin puolesta olisimme saaneet pyytää jonkun toisen nuoren tutkimuksesta vetäytyneen nuoren tilalle. Eettisistä syistä emme kuitenkaan halunneet toimia siten, koska lupaa haastatteluun oli kysytty etukäteen vain ennalta valittujen nuorten edustajilta.

Suhtauduimme aineiston riittävyteen luottavaisesti, vaikka kaikki haastattelut eivät sujuneet aivan odotustemme mukaisesti. Teemahaastattelulle ominainen keskusteleva luonne ei onnistunut tulkin välityksellä käydyssä haastattelussa, minkä vuoksi nuorten vastaukset jäivät lyhyiksi ja yksipuolisiksi. Haastattelujen toteuttamisen ja aineiston litteroinnin jälkeen seurasi analyysivaihe. Haastatteluista saadun tutkimusaineiston litteroinnissa oli tärkeää pitää mielessä tutkimusongelmat ja löytää

tutkimuksen kannalta kaikki oleellinen tieto. Varoimme yleistysten tekemistä ja vääriä tulkintoja, koska ne ovat yleensä vaarana haastattelututkimusten teossa.

Miettiessämme sopivaa viitekehystä tutkimukseemme, nousi vahvimaksi ja parhaimmaksi vaihtoehdoksi toimintaterapiassa vielä vähän käytetty coping-viitekehys. Mielestämme coping-viitekehys soveltui erinomaisesti tutkittavaan aiheeseen, sillä se auttaa ymmärtämään, miksi ihminen toimii tietyllä tavalla erilaisissa stressi- ja kriisitilanteissa. Lisäksi viitekehys käsittelee erilaisia tuen muotoja ja voimavaroja, jotka ovat käytössä selviytymisprosessissa. Arjessa selviytyminen on mielestämme yksi osa uuteen maahan sopeutumista. Viitekehyksessä esiin nousevat teemat sopivat hyvin tutkimuksessa käsiteltäviin teemoihin.

Coping-viitekehyksestä ei löytynyt suomennettua aineistoa, jonka vuoksi jouduimme kääntämään englanninkielistä tekstiä. Hyödynsimme coping-viitekehystä teemahaastattelurungon tekemiseen. Lopulliseen haastattelurunkoon valittiin arjen läheisiä teemoja, joiden ymmärtäminen ja joista keskusteleminen ei olisi liian vaikeaa nuorille. Teemojen valinnassa piti pitää mielessä nuorten mahdollisesti puutteellinen kielitaito ja sanavarasto. Pyrimme tekemään haastattelun kysymykset ymmärrettäviksi ja sellaisiksi, että niiden avulla saataisiin vastaukset tutkimusongelmiin.

Perehdyimme teoriaosuudessa identiteettiin ja kulttuurin vaikutukseen identiteetin muodostumisessa, mutta aineistosta nousi harmittavan vähän nuorten identiteetistä kertovia asioita. Identiteetti on myös vaikea käsite, joten emme ottaneet sitä haastatteluissa suoraan esille. Nuorten menneisyyden käsitteleminen olisi saattanut avata enemmän myös nuorten identiteettikäsitystä. Nuorten toiminnallista identiteettiä kuvaavia asioita aineistosta kuitenkin löytyi. Nuoret kertoivat, esimerkiksi harrastuksistaan, joista he saavat mielihyvää sekä heidän vastuulleen kuuluvista askareista, joihin he ovat sitoutuneet. On ilmeistä, että kulttuurin vaihtuminen on muuttanut pakolaisnuorten toiminnallista identiteettiä, mikä näkyy, esimerkiksi heidän uudella tulevaisuuden suunnitelmissaan.

Opinnäytetyöprosessi on edennyt suhteellisen nopeasti ja lopulta tiiviissä aikataulusa. Teorian kirjoittamisessa jaoimme aiheita ajan säästämiseksi.

Opinnäytetyön tekeminen tuntui raskaalta, kun toinen meistä oli työharjoittelussa ja toinen päivät koulussa. Vasta loppuvaiheessa pystyimme keskittymään täysipäiväisesti opinnäytetyöhön ja työskentelemään yhdessä tiiviimmin. Alkuvuosi 2010 olikin tiivistä kirjoittamista ja tulosten tulkintaa. Prosessin loppuun viemistä helpotti se, että aihe pysyi tuoreena mielessä, eikä loppuvaiheen tiukka aikataulu haitannut meitä.

Oman oppimisen arviointia

Tutkimamme aihe, pakolaisuus, ei ollut meille entuudestaan kovin tuttu. Myös tutkimuksessa käsitellyt termit pakolaisuuteen ja maahanmuuttoon liittyen olivat meille vieraita. Aiheen rajausta ei tuntunut vaikealta, koska tiesimme, mitä haluamme tutkia. Olemme oppineet aiheesta paljon, ja esimerkiksi turvapaikanhakuun liittyvät vaiheet kävivät teoriaan perehtymisen kautta tutuiksi. Tiedon lisääntyessä myös kiinnostus pakolaisuutta ja maahanmuuttoa kohtaan on lisääntynyt. Tutkimuksen kautta pääsimme kohtaamaan eri kulttuureista tulevia ihmisiä, mikä oli sinällään jo rikastuttava kokemus.

Olimme etukäteen ajatelleet tutkimusprosessin olevan haasteellisempi ja työläämpi, mutta järkevällä ajankäytön suunnittelulla on prosessi edennyt jouhevasti, eikä työ ole tuntunut liian raskaalta. Aihe on ollut ajankohtainen ja motivoiva, jonka vuoksi mielenkiinto on pysynyt hyvin yllä. Raportoinnissa olemme oppineet, miten tärkeää on kertoa tutkimuksen tekovaiheet selkeästi ja tarkasti. Tarkan raportoinnin merkitys on valjennut meille kirjoitusprosessin edetessä. Analyysin tekeminen osoittautui vaahtivaksi vaiheeksi ja se vei eniten aikaa.

Haastattelututkimuksen tekemisen kautta opimme, mitä kaikkea tulee ottaa huomioon, kun haastateltavan äidinkieli on eri kuin oma. Myös tulkin käyttö haastattelussa antoi meille arvokasta kokemusta tulkin kanssa työskentelystä. Opimme, että haastatteluihin täytyy valmistautua huolellisesti. Haastateltavia olisi voinut olla myös enemmän, jolloin aineisto olisi ollut kattavampi vastaamaan tutkimusongelmiin. Jos voisimme tehdä jotain toisin, suunnittelisimme teemahaastattelurungosta tarkemman kokonaisuuden ja pyrkisimme haastattelutilanteissa viemään keskustelua

rohkeammin eteenpäin sekä kyselemään monipuolisemmin. Pyrkisimme myös haastattelemaan kaikki yksilöllisesti, sillä yksilöhaastatteluissa nuoret kertoivat ajatuksiinsa rohkeammin ja siten aineistoa kertyi enemmän.

Jatkotutkimusaiheita

Hyvänä haasteena tulevaisuuden tutkimuksille on selvittää, miten toimintaterapialla voitaisiin edistää pakolaisnuorten sopeutumista, millainen rooli toimintaterapeutilla voisi olla kotouttamistyössä ja millaisia tukimuotoja toimintaterapia voisi tarjota pakolaisnuorille moniammatillisessa yhteistyössä. Maahanmuuttajien kanssa on toteutettu erilaisia projekteja, esimerkiksi Avaimet onnistumiseen – projekti (2009), joissa maahanmuuttajat ovat voineet osallistua toiminnallisiin ryhmiin. Myös toimintaterapiassa voitaisiin toiminnallisen tutkimuksen avulla tutkia pakolaisten sopeutumista ja arjessa selviytymistä. Toiminnallisen tutkimuksen kautta olisi kiinnostavaa tarkastella myös eri viitekehysten soveltuvuutta pakolaisasiakkaisiin.

Pakolaisten sopeutumista Suomeen voisi tutkia laajemmin ja isommalla tutkimusjoukolla, koska oma tutkimusjoukkomme oli pieni ja toteutettiin vain yhden ryhmäkodin nuorille. Ryhmäkoteja on useita eri puolilla Suomea, ja olisikin mielenkiintoista, jos nuorten sopeutumista voisi tutkia myös muissa ryhmäkodeissa tulosten vertailemiseksi.

Kiitokset

Haluamme kiittää tutkimukseen osallistuneita nuoria ja Pansion ryhmäkotia onnistuneesta yhteistyöstä. Erityiskiitos kuuluu Maija Koukalle, joka on mahdollistanut opinäytetyön toteutumisen ja kannustanut meitä prosessin aikana.

LÄHTEET

Aaltola, J. & Valli, R. 2001. Ikkunoita tutkimusmetodeihin II. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. Jyväskylä: PS-kustannus.

Aaltonen, M., Ojanen, T., Vihunen, R. & Vilén, M. 2003. Nuoren aika. 2. uud. p. Porvoo: WSOY.

Ahola, S & Orjatsalo, S. 2009. Maahanmuuttaja toimintaterapeutin asiakkaana. Opin näytetyö. Metropolia ammattikorkeakoulu, sosiaali- ja terveysala, toimintaterapian koulutusohjelma. Viitattu 2.2.2010.

<https://publications.theseus.fi/bitstream/handle/10024/2858/Maahanmu.pdf?sequence=1>.

Aalitolppa-Niitamo. 1993. Kun kulttuurit kohtaavat. Keuruu: Otava.

Avaimet onnistumiseen. 2009. Projektin nuorille maahanmuuttajille. Viitattu 25.1.2010. <http://nuoret.jyvala.fi/index.php?page=avaimet-onnistumiseen>.

Baumann, S. 2007. Toimintaterapia. E-kirja. Kustannus Oy Duodecim. Tulostettu 26.3.2008.

http://www.terveysportti.fi/terveysportti/ekirjat_tmp.Naytaartikkeli?p_artikkeli=fys00032.

Frisk, O. & Tulkki, H. 2005. Kulttuuriavain. Keuruu: Otava.

Geneven pakolaissopimus. 2007. Viitattu 9.9.2009.

<http://www.ihmisoikeudet.net/siirtolaisuus/geneven-pakolaissopimus>.

Helander, R. & Mikkonen, A. 2002. Ikävä äitiä... Ilman huoltajaa tulleet pakolaislapset Suomessa. Helsinki: Väestöliiton Väestöntutkimuslaitos.

Hirsjärvi, S & Hurme, H. 2000. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino.

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2009. Tutki ja kirjoita. 15. uud. p. Hämeenlinna: Tammi.

Iivari, J. 2006. Tuomittu maahanmuuttaja. Vaajakoski: Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus, Stakes.

Janhunen, H., Kirveskangas, L. & Kivinen, A. 1996. Ulkomaalaisen kohtaaminen vastaanotolla. Hoitotyön laadunvarmistus. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. Täydennyskoulutuskeskus.

Kielhofner, G. 2002. Model of Human Occupation. Theory and Application. 3rd. ed. USA: Lippincott Williams & Wilkins.

Koto-maana Suomi. 2002. Toim. O. Lepola. Helsinki: Työministeriö ja Edita Prima Oy.

UNHCR. n.d. Kuka on pakolainen? Perustietoa pakolaisuudesta. Viitattu 9.9.2009.
[Http://www.unhcr.fi/fi/Basics/refugee_fi.html#4](http://www.unhcr.fi/fi/Basics/refugee_fi.html#4).

Kuka on turvapaikanhakija? 2007. Viitattu 14.9.2009.
[Http://www.ihmisoikeudet.net/siirtolaisuus/kuka-on-turvapaikanhakija](http://www.ihmisoikeudet.net/siirtolaisuus/kuka-on-turvapaikanhakija).

Kylmä, J. & Juvakka, T. 2007. Laadullinen terveystutkimus. Helsinki: Edita Priima.

Laki maahanmuuttajien kotouttamisesta ja turvapaikanhakijoiden vastaanotosta. 1999. Säädöskokoelma nro 439/1999. Viitattu 10.10.2009.
[Http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/1999/19990493](http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/1999/19990493).

Liedbkind, K. 1994. Maahanmuuttajat. Kulttuurien kohtaaminen Suomessa. Helsinki: Gaudeamus.

Maahanmuuttovirasto. 2009. Turvapaikka- ja pakolaistilastot. Viitattu 12.10.2009.
[Http://www.migri.fi/netcomm/content.asp?article=3127](http://www.migri.fi/netcomm/content.asp?article=3127).

Mikkola, P. 2001. Kahden kulttuurin taitajaksi. Maahanmuuttajaoppilaan monikulttuurinen identiteetti, tavoitteet ja toiminta. Turku: Turun yliopisto.

Mikkonen, A. & työryhmä. 2002. Yksin Suomessa. Ilman huoltajaa tulleiden lasten asema kansainvälisten suositusten valossa. Helsinki: Lasten suojelun keskusliitto.

Pakolaisneuvonta ry. 2007. Turvapaikanhakijan asema Suomessa. Viitattu 19.9.2009.
[Http://www.pakolaisneuvonta.fi/index_html?lid=66&lang=suo](http://www.pakolaisneuvonta.fi/index_html?lid=66&lang=suo).

Pakolaisneuvonta ry. 2008a. Turvapaikkamenettelykaavio. Viitattu 25.1.2010.
[Http://www.pakolaisneuvonta.fi/files/Microsoft%20Word%20-%20TURVAPAIKKAMENETTELY%20SUOMESSA.pdf](http://www.pakolaisneuvonta.fi/files/Microsoft%20Word%20-%20TURVAPAIKKAMENETTELY%20SUOMESSA.pdf).

Pakolaisneuvonta ry. 2008b. Turvapaikkamenettely Suomessa. Viitattu 20.9.2009.
[Http://www.pakolaisneuvonta.fi/index_html?lid=35&lang=suo](http://www.pakolaisneuvonta.fi/index_html?lid=35&lang=suo).

Pakolaisneuvonta ry. 2009. Käsitteitä ja tilastoja. Viitattu 18.1.2010.
[Http://www.pakolaisneuvonta.fi/index_html?lid=106&lang=suo](http://www.pakolaisneuvonta.fi/index_html?lid=106&lang=suo).

Peurala, P. & Ukkonen, T. 1998. Tuntematon tulevaisuus : pakolaisnuorten sopeutuminen Suomeen. Erikoistyö. Tampereen yliopisto, sosiaalipolitiikan laitos.

Pohjanpää, K. 2003. Sosiaaliset suhteet. Teoksessa Maahanmuuttajien elinolot. Venäläisten, virolaisten, somalialaisten ja vietnamilaisten elämää Suomessa 2002. Toim. K. Pohjanpää, S. Paananen & M. Nieminen. Helsinki: Tilastokeskus.

Räty, M. 2002. Maahanmuuttaja asiakkaana. Tampere: Tammi.

Saaranen-Kauppinen, A. & Puusniekka, A. 2006. Teemoittelu. Viitattu 25.1.2010.
[Http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/kvali/L7_3_4.html](http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/kvali/L7_3_4.html).

Smith, H.C. 2005. 'Feel the Fear and Do it Anyway': Meeting the Occupational Needs of Refugees and People Seeking Asylum. The British Journal of Occupational Therapy 68, 10, 474-476. Viitattu 3.2.2010.
[Http://www.ingentaconnect.com/content/cot/bjot/2005/00000068/00000010/art00006](http://www.ingentaconnect.com/content/cot/bjot/2005/00000068/00000010/art00006).

Suomen Punainen Risti. n.d. Ryhmäkodin esittely. Viitattu 9.9.2009.
[Http://www.redcross.fi/aktiivit/piirit/sivut/varsinais-suomi/Vok/fi_FI/Ryhmakoti/](http://www.redcross.fi/aktiivit/piirit/sivut/varsinais-suomi/Vok/fi_FI/Ryhmakoti/).

Suomen Toimintaterapeuttiliitto ry. n.d. Viitattu 20.1.2010.
[Http://www.toimintaterapeuttiliitto.fi/toimintaterapia.html](http://www.toimintaterapeuttiliitto.fi/toimintaterapia.html).

Talib, M., Löfström, J. & Meri, M. 2004. Kulttuurit ja koulu. Avaimia opettajille. Helsinki: WSOY.

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2002. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Jyväskylä: Tammi.

Valtonen, K. 1999. The integration of refugees in Finland in the 1990s. Helsinki: Ministry of Labour.

Vartiainen-Ora, P. 1996. Paossa. Perusasiaa pakolaisista meillä ja muualla. Helsinki: Edita.

Vihelä, A. 2007. Kuka on turvapaikanhakija – kuka on pakolainen? Teoksessa Tue turvapaikanhakijan toimintaa – Hyvät käytännöt. Toim.T. Enoranta. Tampere: Cityoffset Oy.

Williamson, G. & Szczepanski, M. 1999. Coping – Frame of Reference. Teoksessa Frames of Reference in Pediatric Occupational Therapy. 3. ed. Toim. J. Hinojosa & P. Kramer. Philadelphia: Lippincot.

LIITTEET

Liite 1

TEEMAHAASTATTELURUNKO

ALOITUS

Mitä kuuluu?

Millainen päivä on ollut?

TAUSTAA

Minkä ikäinen olet?

Mistä olet kotoisin?

Kauanko olet ollut Suomessa?

Oletko viihtynyt Suomessa?

ARKI

Kerro tyypillisestä päivästäsi.

Ruoka?

Minkälaista on asua ryhmäkodissa?

Minkälaista tukea olet saanut?

Onko sinulla harrastuksia?

KOULU

Käytkö koulussa?

Mitä ajattelet koulun käynnistä?

LÄHEISET IHMISET

Oletko saanut ystäviä Suomesta?

Tunnetko suomalaisia?

Oletko yhteyksissä sukulaisiisi?

MUUTA

Mikä on outoa Suomessa? Kulttuurierot?

Tulevaisuuden suunnitelmat?

Liite 2

Hei,

Olemme kaksi toimintaterapeuttiopiskelijaa Jyväskylän ammattikorkeakoulusta. Olemme tekemässä opinnäytetyötä ilman huoltajaa Suomeen tulleiden turvapaikanhakijanuorten sopeutumisesta Suomeen. Opinnäytetyö toteutetaan yhteistyössä Pansion ryhmäkodin kanssa.

Pyydämme teiltä lupaa haastatella edustamaanne nuorta ja käyttää haastattelusta saatuja tietoja opinnäytetyössämme. Kaikki tiedot käsitellään nimettömästi ja luottamuksellisesti. Valmiista opinnäytetyöstä nuorta ei voida tunnistaa.

Opinnäytetyön ohjaajana Jyväskylän ammattikorkeakoulusta toimii toimintaterapian lehtori Jaana Ritsilä, Pansion ryhmäkodista Maija Koukka. Opinnäytetyömme on tarkoitus valmistua helmikuussa 2010.

Haastattelut toteutetaan viikolla 42. Tämän vuoksi pyydämme palauttamaan allekirjoitetun lupa-anomuksen haastattelua varten kirjeitse viimeistään keski-
viikkona 7.10.

Jos teille tulee kysyttävää, ottakaa yhteyttä meihin.
Syysterveisin,
toimintaterapeuttiopiskelijat

Maria Heikkinen
puh. 040-5774295

Susanna Kuorikoski
puh. 040-9625099

Lupa-anomus

Annan luvan haastatella edustamaani nuorta _____
ja annan luvan käyttää haastattelusta saatuja tietoja opinnäytetyön aineistona. Olen tietoinen siitä, että aineisto käsitellään luottamuksellisesti ja nimettömästi.

Päivämäärä, edustajan allekirjoitus ja nimenselvennys